

PM om skolsituationen
under covid-19

Elevhälsans arbete när undervisningen bedrivs på distans

Iakttagelser från intervjuer med elevhälsa, elever, lärare, och rektor
vid 20 grund- och gymnasieskolor.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Resultaten i korthet.....	3
Inledning	8
Urval och underlag	8
Flertalet skolor har svaga system för att ta fram en aktuell bild av elevernas hälso- och lärandesituation	10
Få granskade skolor har en heltäckande bild av elevernas hälsa	10
Skolorna har ofta en relativt god bild av elevernas stödbehov tack vare etablerade uppföljningssystem	12
Kartläggningsarbetet har fortgått som vanligt och sällan ställts om till följd av undervisning på distans.....	13
Elevhälsan nyttjas sällan till sammanställning och analys av elevernas hälsosituation och stödbehov	14
Stöd- och elevhälsoarbetet har sällan ställts om till följd av undervisning på distans	15
Ökad ohälsa och större stödbehov på de granskade skolorna	17
Planerade förebyggande och hälsofrämjande insatser har ställts in på många av granskningens skolor	20
Mycket av ansvaret för det förebyggande och hälsofrämjande arbetet har burits av mentorerna	22
Utmanande att tillgodose elevernas behov av stöd vid undervisning på distans	26
Tillgången till stöd har ibland varit otillfredsställande när undervisningen bedrivs på distans.....	26
Utredningar av behov av särskilt stöd har påverkats negativt	28
Särskilda undervisningsgrupper har fortsatt som vanligt	30
Avslutande diskussion	31
Omställningen av elevhälsans arbete har varit inriktad på att åtgärda negativa konsekvenser	31
Bred och aktuell information om elevernas hälsosituation behövs oavsett hur undervisningen bedrivs	32
Elevhälsoarbetet behöver utvecklas för att ge alla elever goda förutsättningar för lärande och hälsa	33
Bilaga 1. Metod och urval	35
Skolor i granskningen	35

Sammanfattning

Efter den första våren med undervisning på distans hade skolorna identifierat en rad negativa konsekvenser och risker för elevernas lärande och utveckling. Skolinspektionens distansinspektion från början av hösten 2020, då skolorna återigen öppnade, visade att det var en lättnad för många elever att återvända till skolan eftersom undervisning på distans hade inneburit stora påfrestningar. Rektorer såg att elevernas motivation gradvis sjönk allteftersom undervisningen fortsatte att vara på distans.¹ Även högrepresterande och ambitiösa elever hade behövt mer stöd.² Många rektorer uttryckte också oro för hur elevernas motivation och intresse för skolarbetet skulle kunna bibehållas vid fortsatt fjärr- och distansundervisning.³

Ett år senare har nu Skolinspektionen återvänt till grund- och gymnasieskolor för att granska arbetet med att förebygga negativa konsekvenser av undervisning på distans och att genomföra förebyggande och hälsofrämjande insatser. Distansinspektionen genomfördes vid 20 grund- eller gymnasieskolor i slutet av vårterminen 2021 och rektor, elevhälsopersonal, lärare och elever har intervjuats. De resultat som presenteras bygger på de intervjuades egna utsagor om verksamheten.

Distansinspektionens urval av verksamheter är inte slumpmässigt utan ett centralt urvalskriterium var att det bedrivits undervisning på distans under vårterminen. Urvalet skulle också innehålla en jämn fördelning mellan grundskolor och gymnasieskolor och en spridning av skolor utifrån storlek. Resultaten ger ingen nationell bild av elevhälsans arbete, men kan ändå utgöra ett viktigt underlag och belysa såväl utmaningar som framgångsrika arbetsätt när undervisning bedrivs på distans. Det är viktigt att betona att genomförandet av Skolinspektionens distansinspektioner med anledning av covid-19-pandemin skiljer sig från myndighetens ordinarie inspektionsverksamhet. Distansinspektionerna bygger mer på respondenternas egna bedömningar av hur arbetet har fungerat än Skolinspektionens vanliga granskning. Med utgångspunkt i iakttagelserna uppmärksammar Skolinspektionen vad som kan utvecklas ytterligare för att höja kvaliteten i utbildningen, men betonar också vikten av att ta till vara de erfarenheter som gjorts.

Resultaten i korthet

Den övergripande bilden från de granskade skolorna är att endast ett fåtal bedriver ett brett och systematiskt arbete för att kartlägga och analysera elevernas hälsosituation när undervisningen är på distans. Skolorna har en mer välgrundad bild av elevernas kunskapsutveckling och behov av stöd, men de insatser som skolorna gjort har huvudsakligen varit reaktiva och få har kunnat bemöta alla de digitala lärmiljöernas utmaningar. Många av skolorna i granskningen har gjort mindre förändringar i sitt elevhälsoarbete när undervisning bedrivits på distans, men på flertalet har elevhälsans roll i skapandet av goda förutsättningar för hälsa varit begränsad. Granskningen visar även att elevhälsans kompetenser sällan används på de granskade skolorna i ett förebyggande och hälsofrämjande arbete för att motverka

¹ Skolinspektionen (2020). *Utbildning under påverkan av coronapandemin: Sammanställning av centrala iakttagelser från en förenklad granskning av 225 gymnasieskolor*, s. 9.

² *Ibid.*, s. 12.

³ Skolinspektionen (2020). *Gymnasieskolors distansundervisning under covid-19 pandemin: Skolinspektionens centrala iakttagelser efter intervjuer med rektorer*, s. 28 ff.

vanliga reaktioner på undervisning på distans som motivationsförlust, stillasittande och stress.

Elevernas behov identifieras genom individuella signaler

Kartläggningar av elevernas hälsa vid undervisning på distans har inte gjorts på alla skolor. I enkätsvar uppger nära en fjärdedel av elevhälsopersonalen att det inte genomförts någon kartläggning av elevers fysiska hälsa och nästan lika många att det inte genomförts någon kartläggning av elevers psykiska och psykosociala hälsa under perioden med undervisning på distans. Av många intervjuer framgår att skolans kännedom om att en elev mår dåligt eller har svårt med skolarbetet ofta bygger på att eleven, elevens vårdnadshavare, mentor eller någon annan lärare som är nära eleven säger till. Lärare och elevhälsopersonal uppger att det under perioder med undervisning på distans är svårare att utbyta information om en elevs hälso- och studiesituation, eftersom man vanligtvis avhandlar frågor om elever informellt, i vardagliga möten. Flertalet löser detta genom mejlkontakt eller digitala möten, men många upplever att det fungerar något sämre och att det kan ta längre tid innan insatser görs för eleverna. Det finns en risk att elever hamnar mellan stolarna, beskriver flera av de intervjuade, och att problemen hinner förvärras. Att skolorna i så hög grad förlitar sig på individuella signaler bidrar troligen också till ett individ- och problemfokus som gör att skolans insatser i hög grad inriktas på att åtgärda situationen för enskilda elever.

Stöd till elever har blivit lidande och förebyggande och hälsofrämjande insatser har ställts in

Många rektorer, lärare och personal inom elevhälsan som intervjuats i granskningen beskriver att graden av påfrestningar för eleverna under perioden med undervisning på distans är sådan att planerade förebyggande och hälsofrämjande insatser som till exempel temaveckor kring hälsa ställs in. Skolorna uppger att de i stället prioriterar åtgärdande insatser när undervisning bedrivs på distans. Elevhälsans resurser har i hög grad använts till insatser för enskilda elever som mår dåligt, som samtalsstöd, eller stöd med planering och struktur i studierna. Elevhälsan har också ofta tagit fram information om ohälsorisker och vikten av goda vanor vid undervisning på distans och lagt upp denna information på skolans digitala plattform.

Undervisning på distans har också på vissa granskade skolor inneburit svårigheter att ge eleverna tillgång till extra anpassningar och särskilt stöd. Den huvudsakliga insatsen för elever som haft större svårigheter i sitt lärande har varit att undanta dem från undervisning på distans. En av 10 rektorer och 3 av 10 personal med specialpedagogisk kompetens uppger emellertid att elever i behov av extra anpassningar bara till viss del har haft tillgång till detta under vårterminen 2021. Detta kan leda till att fler elever i dessa skolor kommer att behöva mer stöd framöver.

Elevhälsans uppdrag har inte kunnat utföras på vissa skolor

Eleverna beskriver att det har varit svårt att motivera sig och hänga med i skolarbetet, och att de mått sämre än vanligt när undervisning bedrivs på distans. Även rektor, lärare och elevhälsopersonal uttrycker oro för elevernas hälsa och lärande. De menar också att undervisning på distans har påverkat elevhälsans möjlighet att utföra sitt uppdrag att stödja elevernas utveckling mot målen och att verka förebyggande och hälsofrämjande. En tredjedel av rektorerna i granskningen uppger att elevhälsans möjlighet att utföra sitt uppdrag övervägande påverkats till det sämre av att undervisningen bedrivits på distans. Bland elevhälsopersonalen uppger en fjärdedel att de enbart till viss del har kunnat utföra sitt uppdrag under perioden med undervisning på distans.

Det som framför allt beskrivs är att elevhälsan främst har gjort åtgärdande insatser för enskilda elever. Svårigheterna att utföra uppdraget har också handlat om uppskjutna hälsosamtal och att kuratorssamtal eller aktiviteter inom specialpedagogiska utredningar inte kunnat genomföras de dagar eleverna haft närundervisning för att eleverna inte velat gå ifrån lektionerna.

På några skolor har elevhälsan i intervjuerna tagit fasta på att förändringarna också haft positiva effekter. De upplever att det finns en öppnare diskussion om undervisningen och elevernas behov som elevhälsan kunnat delta i. De beskriver att de trots avsaknaden av fysiska möten har kunnat vara tillgängliga för elever och att vissa elever uppskattat att kontakterna varit digitala. Den specialpedagogiska kompetensen har kunnat jobba mer proaktivt för att anpassa undervisning på distans till exempel för att anpassa lektionsupplägg och uppgifter eller ge råd om digitala verktyg.

Flertalet lärare visar sina elever stor omsorg men det saknas gemensamma strategier för hälsa

Av intervjuerna med elever framgår att flertalet lärare visar eleverna stor omsorg och omtanke när undervisning bedrivs på distans. Mentorerna ges och tar ett stort ansvar för elevernas mående och kunskapsutveckling. Det är också ofta lärare och mentorerna som signalerar till elevhälsan eller rektor om elever behöver mer stöd. Men flertalet skolor i granskningen har ett individ- och problemfokus och saknar gemensamma strategier för att ge eleverna goda förutsättningar för hälsa och lärande när undervisning ges på distans.

Granskningen visar att elevhälsan, och framför allt dess personal med specialpedagogisk kompetens, huvudsakligen har arbetat med fokus på enskilda elevers behov av stöd kring studieteknik och struktur samt med att överföra extra anpassningar till digitala klassrum. Däremot är det ovanligt på de granskade skolorna att elevhälsans olika kompetenser är delaktiga i att analysera och utveckla de nya förutsättningar och svårigheter för lärande och god hälsa som undervisning på distans innebär. Det gör att elevhälsans insatser sällan når längre än till enskilda elever, trots att motsvarande eller liknande behov troligen finns hos flertalet elever.

Ett mindre antal skolor i granskningen har en tydlig analys av vilka som är de viktigaste utmaningarna när undervisning ges på distans och vilka åtgärder som behövs för att utveckla förutsättningarna för lärande och god hälsa. Där kan ofta lärare,

elevhälsopersonal och rektor ge en gemensam bild av de svårigheter och risker eleverna upplevt med undervisning på distans och av hur undervisning och förhållningssätt utvecklats allteftersom undervisning på distans fortgått.

Skolinspektionens kommentarer till resultaten

I denna PM liksom i tidigare rapporter framkommer att perioden med undervisning på distans har haft en till största delen negativ påverkan på elevernas hälsa och därmed deras förutsättningar för lärande. Många skolor i granskningen har också gjort mindre förändringar i sitt elevhälsoarbete när undervisning bedrivits på distans men elevhälsans roll i skapandet av goda förutsättningar för hälsa har ofta varit begränsad. Till exempel har elevhälsan ofta gjort insatser för att informera eleverna om hälsorisker kopplade till undervisning på distans och om strategier för att förebygga ohälsa och främja hälsa. Däremot har skolorna i denna granskning sällan arbetssätt för att skapa sig en helhetsbild av elevernas hälsosituation när undervisning bedrivits på distans. Lärare, rektor och elevhälsan har inte heller gemensamt tagit ett helhetsgrepp om de digitala lärmiljöerna. Det förebyggande och hälsofrämjande arbetet har fått stå tillbaka. De granskade skolorna har i hög grad prioriterat ordinarie undervisning och stöd till enskilda elever. Med andra ord har skolornas arbete främst varit reaktivt och man har sällan nyttjat elevhälsan till att få syn på och förebygga negativa konsekvenser för elevernas hälsa och lärande av undervisning på distans.

Skolinspektionen vill betona vikten av att göra följande:

Bevaka elevernas fysiska, psykiska och psykosociala hälsa vid återgången till närundervisning. Vid återgången till närundervisning behöver skolorna vara medvetna om eventuella negativa hälsoeffekter av undervisning på distans. Det finns elever som är oroad inför att återgå till närundervisning. Det finns också en risk att kraven på prestation blir alltför höga om skolpersonal och elever ser återgången som ett tillfälle att ta igen förlorad tid. Därför är det viktigt att huvudmän, rektorer, lärare och elevhälsa anlägger ett elevhälsoperspektiv på återgången och tar höjd för att det kan behövas stärkta insatser för elevernas hälsa, gemenskap och studiemotivation. Särskilt viktigt är att skolan arbetar för att fånga upp eventuella nya hälsorisker och situationen för redan tidigare mer sårbara elever eller elever med problematiska hemförhållanden.

Utveckla skolans arbetssätt för att skapa en heltäckande bild av elevernas hälso- och lärandesituation. För att minimera risken att elever faller mellan stolarna och säkerställa goda underlag för skolans stöd- och elevhälsoarbete behöver skolorna sammanställa information från många olika källor och analysera denna på individ-, grupp- och skolnivå. Detta gäller både vid undervisning på distans och vid återgången till närundervisning på heltid. Annars riskerar elevernas stöd och resurser hemifrån få en än mer avgörande betydelse, vilket kan äventyra skolans kompensatoriska uppdrag och skapa olikvärdiga förutsättningar för hälsa och lärande.

Digitalisera relevanta delar av elevhälsoarbetet. Huvudmännen har satsat mycket på kompetensutveckling för lärare för att de ska kunna bedriva undervisning på distans. Men det är viktigt att även elevhälsans personal ges fortbildning vad gäller digitala verktyg så att de ska kunna utveckla sina arbetssätt. Här kan det finnas stor utvecklingspotential och ett viktigt arbete för att säkerställa likvärdighet och spridning av goda exempel.

Genomför adekvata förebyggande och hälsofrämjande insatser. Att skolorna initialt valde att prioritera åtgärdande insatser och ställa in sina förebyggande och hälsofrämjande insatser kan ses som en rimlig respons på elevernas behov och de utmaningar som det innebär att ställa om till undervisning på distans. Men många av de granskade skolorna avstår fortfarande från förebyggande och hälsofrämjande insatser och beskriver att elevhälsan är upptagen med åtgärdande insatser för enskilda elever. Rektor och huvudman behöver ta ansvar för att förebyggande och hälsofrämjande insatser genomförs, inte minst mot bakgrund av att elevernas hälsa och lärande upplevs ha påverkats negativt och att redan utsatta elevgrupper drabbats hårdast.

Analysera och utveckla de digitala lärmiljöerna ur ett elevhälsoperspektiv. Många lärare i denna granskning beskriver att undervisning på distans har utvecklats allteftersom de fått mer erfarenhet av de digitala verktygen och vilken undervisning som fungerar i digitala klassrum. Men det är tydligt att detta arbete främst har varit reaktivt och att man sällan har nyttjat elevhälsans olika professioner för att få deras perspektiv på de digitala lärmiljöernas utmaningar och möjligheter. Erfarenheterna från tre terminer med undervisning på distans bör användas för att utveckla skolans lärmiljöer både under och efter perioden med undervisning på distans.

Inledning

I denna PM sammanfattas resultaten från Skolinspektionens distansinspektion av elevhälsans arbete vid undervisning på distans, som genomfördes i 20 grund- och gymnasieskolor i slutet av vårterminen 2021. Distansinspektionen ingår i ett regeringsuppdrag med slutredovisning i december 2021.⁴

I tidigare rapporter har Skolinspektionen beskrivit att elevers hälsa och lärande påverkats av undervisning på distans. Rektorer och elevrepresentanter var eniga om att den psykosociala situationen var den aspekt som varit tyngst under undervisningen på distans. Många elever hade känt sig isolerade och stressade. De beskrev också att vissa elever tenderade att förskjuta dygnsrytmen, få sämre kostvanor och ha det svårt att hålla tag i såväl skolarbete som sociala kontakter. Elever som tidigare inte haft problem i skolsituationen kunde uppleva perioden med undervisning på distans som isolerande, stressande och motivationssänkande. De förändrade lärmiljöerna innebar särskilda risker för elever med funktionsnedsättning samt elever med en problematisk hemsituation.

Att stödja eleverna och kompensera för deras olika förutsättningar att klara undervisning på distans har varit en utmaning för skolorna. Distansen har också påverkat möjligheterna att känna till hur eleverna mår och identifiera elevernas behov av stöd.⁵ I Skolinspektionens tidigare granskningar har den bild som flertalet rektorer gett varit att arbetet med elevhälsa och stöd ändå fungerat väl under omständigheterna och att nya arbetssätt har utvecklats. Samtidigt beskriver både elever och skolpersonal att både lärande och mående påverkats kraftigt och klart övervägande till det sämre.

För att fördjupa bilden av elevhälsans arbete under perioden med undervisning på distans har Skolinspektionen därför under slutet av våren 2021 genomfört en distansinspektion av elevhälsans arbete. Granskningen har genomförts genom digitala intervjuer med rektor, elevhälsopersonal, lärare och en grupp elever vid 20 grundskolor och gymnasieskolor. I urvalet av skolor har det centrala urvalskriteriet varit att delar av undervisningen bedrivits på distans vid tiden för granskningens genomförande.⁶ I övrigt har urvalet eftersträvat en jämn fördelning mellan grundskolor och gymnasieskolor och att gymnasieskolorna ska omfatta olika inriktningar. Resultaten är inte generaliserbara utan avser endast de verksamheter som granskats.

Urval och underlag

I föreliggande PM redovisas resultatet av denna distansinspektion. Skolinspektionen har framför allt fokuserat på två områden. Det första är hur elevhälsan vid de granskade skolorna används för att identifiera och stödja de elever som upplever svårigheter under perioden med undervisning på distans. Det andra är hur elevhälsan arbetar för att förebygga ohälsa och skolsvårigheter bland eleverna och för att

⁴ Covid-19-pandemins konsekvenser för elevers förutsättningar att nå målen samt för elevers hälsa. Utbildningsdepartementet 2020-12-17, regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Statens skolinspektion, s. 3.

⁵ Skolinspektionen (2020). *Skolhuvudmäns utmaningar och möjligheter under Corona-pandemin. Kartläggning med särskilt fokus på stöd till elever i grundskolan, baserad på intervjuer med 106 huvudmän*. Dnr 2020-4850.

⁶ En närmare beskrivning av skolorna i granskningen ges i Bilaga 1.

främja elevernas hälsa och lärande vid undervisning på distans. Skolinspektionens distansinspektioner återspeglar i högre grad än myndighetens ordinarie inspektionsverksamhet rektorernas, personalens och elevernas egna bedömningar av hur arbetet har fungerat. Skolinspektionens iakttagelser kan ändå ge en värdefull bild av hur skolsituationen och elevhälsans arbetssätt påverkas och vilka utmaningar verksamheterna står inför givet situationen med undervisning på distans.

Inom ramen för granskningen har rektorer, elevhälsopersonal, lärare och elever vid 9 grundskolor och 11 gymnasieskolor intervjuats digitalt. I urvalet finns en spridning av skolor utifrån skolform, offentliga/enskilda huvudmän samt en spridning mellan skolor i större och mindre kommuner. I gruppintervjuer med elevhälsan har oftast kurator, skolsköterska och personal med specialpedagogisk kompetens deltagit.⁷ Rektorer har också besvarat skattningsfrågor i samband med intervjuerna och elevhälsopersonal har besvarat en webbenkät, oftast inför intervjun.⁸ Intervjusvaren, tillsammans med svar från rektor och elevhälsopersonal på skattnings- och enkätfrågor samt de skriftliga återkopplingar som verksamheterna fått av Skolinspektionen efter avslutad granskning, utgör underlag för denna rapport.

⁷ Vid flera skolor har även studie- och yrkesvägledare deltagit. Bara vid någon skola deltog psykolog och inte i något fall skolläkare. Detta avspeglar troligen kompetensernas närvaro (tjänstgöringsgrad) på skolorna. De olika yrkeskategoriernas representation i enkätsvaren beskrivs närmare i Bilaga 1.

⁸ De inkomna svaren redovisas i en diagrambilaga.

Flertalet skolor har svaga system för att ta fram en aktuell bild av elevernas hälso- och lärandesituation

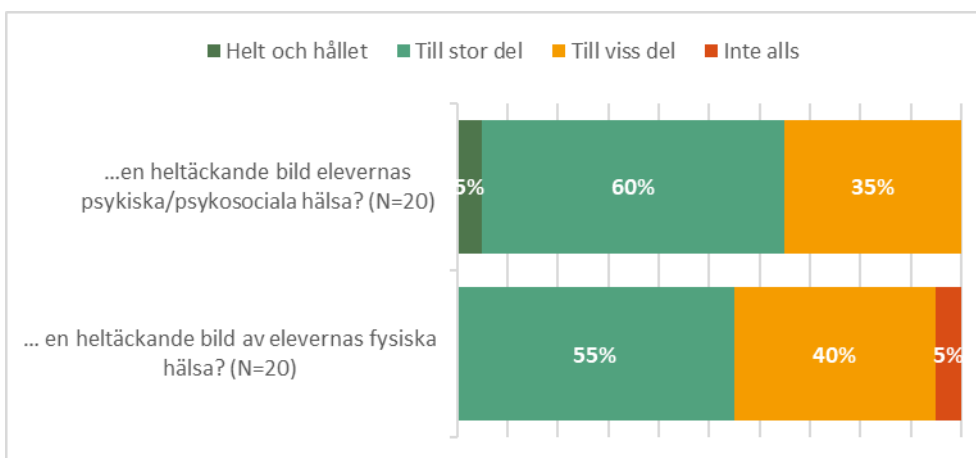
Skolinspektionen har granskat hur de 20 skolorna har arbetat för att identifiera elever eller grupper av elever som vid undervisning på distans är i behov av insatser från elevhälsan på grund av hälsosituation eller stödbehov. När undervisningen sker på distans innebär det utmaningar för alla elever och för att kunna förebygga att eleverna utvecklar allvarigare svårigheter och se till att stöd ges till elever i behov av det behöver skolan god kännedom om elevernas situation. Det är särskilt viktigt att skolan arbetar för att fånga upp eventuella nya hälsorisker och bevaka situationen för redan tidigare mer sårbara elever. I en situation som covid-19-pandemin och undervisning på distans menar Skolinspektionen att elevhälsans olika kompetenser bör involveras i att ta fram och analysera information om elevernas hälso- och studiesituation på individ- och gruppnivå.

Granskningen visar att få av de 20 granskade skolorna har arbetat aktivt och systematiskt med att samla in och sammanställa kunskap om elevers arbetssituation och sociala situation under den tid då eleverna undervisats på distans samt deras rutiner kring rörelse, kost och sömn. Få skolor har gjort riktade insatser för att kartlägga könsskillnader eller undersöka situationen för elever med sämre hemförhållanden. Det samma gäller elever med funktionsnedsättningar eller andra elever eller elevgrupper vars hälsosituation utifrån ett riskperspektiv kan antas vara extra utsatt när undervisning bedrivs på distans. Skolornas uppfattning är att de redan är medvetna om dessa elevers situation.

Få granskade skolor har en heltäckande bild av elevernas hälsa

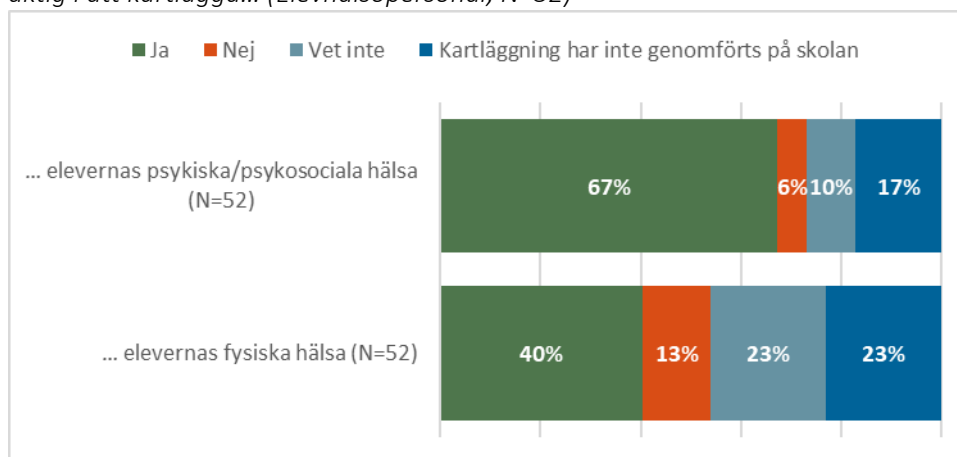
Kartläggningar av elevers hälsa under perioder med undervisning på distans har inte genomförts på alla de 20 skolorna. Flera av rektorerna uppger i intervjuerna att skolans kännedom om elevernas hälsa inte är heltäckande. Många beskriver att det finns risk för att elever faller mellan stolarna, om de inte säger till och inte har någon annan som hör av sig å deras vägnar. Nära hälften av rektorerna uppger i enkätsvaren att de bara har kännedom om elevernas fysiska hälsa till viss del och en dryg tredjedel ger samma svar beträffande elevernas psykiska och psykosociala hälsa. Något fler rektorer svarar att de till stor del har kännedom om elevernas fysiska hälsa och om deras psykiska och psykosociala hälsa. Rektorernas svar pekar på att skolans kännedom om elevernas fysiska hälsa är något sämre än kännedomen om deras psykiska och psykosociala hälsa.

Diagram 1: I vilken utsträckning har ni en heltäckande bild av elevernas fysiska hälsa och psykiska/psykosociala hälsa under perioden då undervisning bedrivits på distans? (Rektorer, N=20)

På de granskade skolorna nyttjas inte alltid elevhälsans kompetenser för att genomföra en kartläggning av elevernas hälsa när undervisning är på distans. I enkät-svar uppger två tredjedelar av elevhälsopersonalen att elevhälsan varit delaktig i kartläggning av elevers psykiska och psykosociala hälsa under perioden med undervisning på distans, men en betydande andel uppger att någon sådan kartläggning inte genomförts på skolan eller att elevhälsan inte varit delaktig. Vad gäller elevernas fysiska hälsa svarar en mindre andel av elevhälsopersonalen att elevhälsan varit delaktig i någon sådan kartläggning. Knappt hälften uppger att de varit delaktiga i kartläggning av elevers fysiska hälsa under perioden med undervisning på distans, men nästan lika många uppger att någon sådan kartläggning inte genomförts på skolan eller att elevhälsan inte varit delaktig.

Diagram 2: Under perioden med undervisning på distans, har elevhälsan varit delaktig i att kartlägga... (Elevhälsopersonal, N=52)

De hälsosamtal⁹ som skolsköterskan genomför är en källa till kunskap om elevers hälsa som ofta nämns i intervjuerna med rektor och elevhälsopersonal. Därifrån

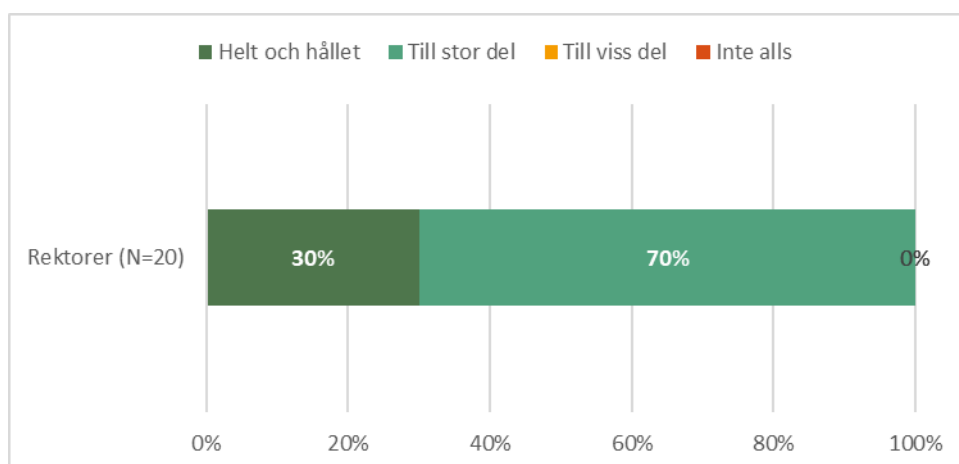
⁹ Hälsosamtalen genomförs vanligen i en viss årskurs, till exempel årskurs 8 eller år 1 på gymnasiet och av skolsköterska.

kommer till exempel uppgiften att stillasittande i samband med undervisning på distans lett till en ökning av elevers BMI, vilket nämnts av några av de skolsköterskor som intervjuats. Men hälsosamtalen genomförs inte i alla årskurser och information därifrån sammanställs sällan för en analys av vilka hälsofrämjande insatser som ska genomföras.

Skolorna har ofta en relativt god bild av elevernas stödbehov tack vare etablerade uppföljningssystem

På de granskade skolorna uppger rektorer, elevhälsopersonal och lärare i intervjuer att de har kännedom om vilka elever som behöver stöd i sitt lärande. Det handlar om elever som redan innan undervisningen gick över till distans hade behov av stöd för att nå kunskapskraven men också om att skolorna fångar upp eventuella nya behov av stödinsatser som uppkommit när undervisningen bedrivs på distans. Sex av de 20 rektorerna i granskningen uppger att de helt och hållet har kännedom om elevernas behov av stöd under perioden då undervisning varit på distans. Fjorton rektorer uppger att de till stor del har kännedom om elevernas behov av stöd under perioden då undervisningen varit på distans.

Diagram 3: I vilken utsträckning har ni en heltäckande bild av elevernas behov av stöd under perioden då undervisning bedrivits på distans? (Rektorer, N=20)

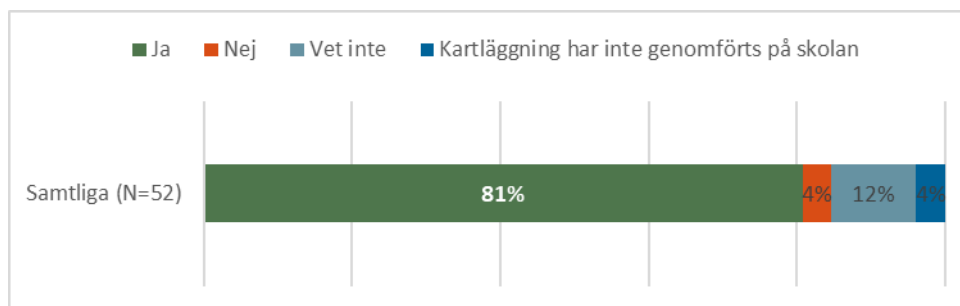

Av de som intervjuats i granskningen menar några att det är svårare och andra att det är lättare att tidigt fånga elevernas behov när undervisningen är på distans. De som anser att det blivit svårare hänvisar till att eleverna kan "flyga under radarn" vid undervisning på distans. Flera rektorer, lärare och personal inom elevhälsan beskriver dock att de vid undervisning på distans har goda möjligheter att kontinuerligt bevaka elevernas lärande genom att följa deras arbetsdokument och kolla av inlämningsuppgifter. De uppger att detta ger en tydlig bild av om eleverna kunnat följa med i undervisningen och arbeta som tänkt med uppgifterna.

Kartläggningar av elevernas kunskapsutveckling sker huvudsakligen genom system som varit etablerade på skolorna redan innan undervisning på distans, som uppföljningar i samband med utvecklingssamtal, klasskonferenser och liknande. Elevhälsan är ofta delaktig i arbetet med att kartlägga elevers behov av stöd. I enkäten till elevhälsans personal uppger 42 av de 52 svarande att elevhälsan varit delaktig i att

kartlägga elevers behov av stöd under perioden då undervisning skett på distans. Två personer uppger att elevhälsan inte varit delaktig och två att sådan kartläggning inte genomförts på skolan.

Diagram 4: Under perioden med undervisning på distans, har elevhälsan varit delaktig i att kartlägga elevernas behov av stöd (extra anpassningar eller särskilt stöd)? (Elevhälsopersonal, N=52)

Kartläggningsarbetet har fortgått som vanligt och sällan ställts om till följd av undervisning på distans

Få skolor i granskningen har utarbetat nya sätt att få information om hur eleverna upplever sin hälso- eller studiesituation när undervisningen är på distans, trots att de fysiska mötena med eleverna kan ha uteblivit under ganska långa perioder. Skolorna använder framför allt sina vanliga metoder för att få uppdaterad information om elevernas situation; i intervjuerna nämns enskilda samtal, mentorstid och att det finns stor flexibilitet i hur och när eleverna kan ta kontakt med skolans vuxna. För bredare kartläggning och avstämning av elevernas situation nämns arbetsätt som funnits på skolorna redan innan undervisning på distans, som klasskonferenser och närvarouppföljning och de elevenkäter som många skolor genomför för att undersöka elevernas mående, trivsel och trygghet.

Det finns få exempel på att skolor har ställt om sitt arbete för att kartlägga elevernas hälso- eller studiesituation som konsekvens av att undervisning bedrivits på distans. Få skolor har till exempel systematiskt genomfört samtal med alla elever eller tagit fram enkätfrågor fokuserade på konsekvenserna av undervisning på distans.

Det innebär inte att skolans vuxna inte har brytt sig om elevernas situation. I flertalet elevintervjuer framkommer det att eleverna upplever att lärarna frågar hur de mår och hur det går med skolarbetet. Detta görs ofta i inledningen av en lektion eller på mentorstid, men ibland i enskilda kontakter mellan lärare (mentor) och elev. Kontakter med elevhälsan bygger oftast på att någon lärare har uppmanat elevhälsan att ta kontakt – det är sällan som elevhälsans personal opåkallat tagit kontakt med eleverna för att kolla hur de har det och hur det går i skolan. Eleverna beskriver att de uppskattar när de vuxna tar personlig kontakt för att höra sig för.

Elevhälsan nyttjas sällan till sammanställning och analys av elevernas hälsosituation och stödbehov

Som nämnts ovan har de granskade skolorna ofta tillgång till många olika källor till kunskap om elevernas hälso- och studiesituation vid undervisning på distans, men dessa kombineras och sammanställs sällan. Utan en helhetsbild av elevernas hälso- och studiesituation vid undervisning på distans saknar skolorna tillräckligt underlag för analys av vilka insatser som behöver göras för att förebygga ohälsa och skolsvårigheter och främja hälsa och lärande.

I granskningen finns exempel på att elevhälsan kombinerar information från hälso-samtalen, utvecklingssamtalen och kontinuerlig uppföljning av elevernas arbete och närvaro och att detta sammanställs och analyseras tillsammans av elevhälso-team och arbetslag. I dessa fall är arbets sättet etablerat sedan tidigare, vilket skolan kunnat falla tillbaka på för att kunna analysera en förändrad lärmiljö och de risker för elevernas hälsa och lärande som undervisning på distans kan innebära.

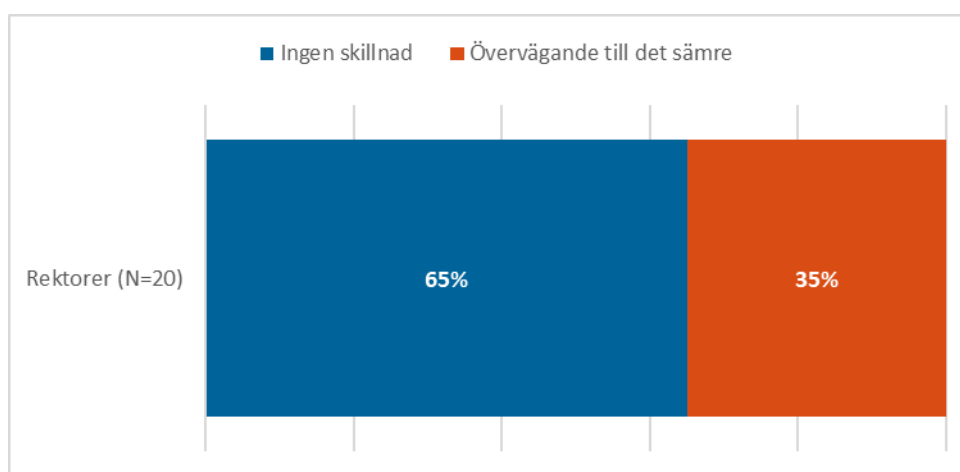
Vid flertalet skolor uppger dock rektorer och personal i elevhälsan i intervjuerna att de inte hunnit med att göra någon bred och framåtsyftande analys av vilka behov som uppkommer när undervisning bedrivs på distans och hur konsekvenserna kan hanteras. Personal inom elevhälsan beskriver i intervjuerna att de diskuterar konsekvenserna av undervisning på distans, men dessa diskussioner går sällan vidare till att omfatta rektor och lärare. Elevhälsoteamens möten under perioden tycks också framför allt behandla individuella elevärenden. Att elevhälsan sällan nyttjas för att ta fram och analysera information om elevernas hälsosituation och stödbehov när undervisning bedrivs på distans försämrar rektors möjligheter att prioritera bland behoven. Det försvårar också för skolans personal att gemensamt göra insatser för att stärka elevernas hälsa och utveckla skolans lärmiljöer i denna utmanande situation.

Stöd- och elevhälsoarbetet har sällan ställts om till följd av undervisning på distans

För att skapa goda förutsättningar för hälsa och lärande behöver hela skolan arbeta aktivt. Elevhälsan har en speciell möjlighet att bidra i detta arbete. Elevhälsan ska enligt skollagen främst vara förebyggande och hälsofrämjande, och elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas.¹⁰ Detta gäller förstås även vid undervisning på plats i skolan, men kan bli särskilt viktigt när undervisning inte längre får bedrivas i skolans lokaler.

I tidigare granskningar har det framkommit att det förebyggande och hälsofrämjande arbetet har minskat till fördel för mer åtgärdande arbete, något som bekräftas i denna distansinspektion. Flertalet av de 20 rektorerna uppger trots det i enkäten att elevhälsans möjlighet att utföra sitt uppdrag inte påverkats av att undervisningen bedrivits på distans. En tredjedel av rektorerna uppger emellertid att möjligheterna övervägande påverkats till det sämre. En rektor beskriver att elevhälsan på skolan har tvingats arbeta mer kortsiktigt och fokusera på enskilda elever.

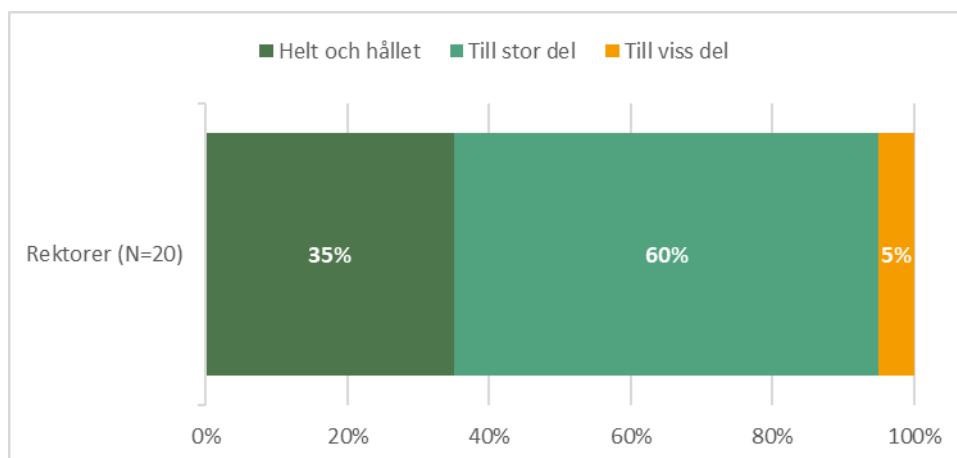
Diagram 5: Hur har elevhälsans möjligheter att utföra sitt uppdrag påverkats av att undervisningen bedrivits på distans? (Rektorer, N=20)

Trots att elevhälsans arbete har behövt förändras som konsekvens av nya behov och arbetssätt när undervisning bedrivs på distans har rektorerna ändå en förhållandevis positiv bild av tillgången till elevhälsan under perioden. Sju av de 20 svarande rektorerna menar att tillgången till elevhälsans kompetenser helt och hållet har motsvarat elevernas behov under perioden med undervisning på distans. Tolv rektorer har svarat till stor del och en rektor till viss del. I intervjuerna framkommer till exempel att personal i elevhälsan har varit frånvarande mycket under pandemin eller att tjänsten varit vakant under en period.

¹⁰ Skollagen (2010:800) 2 kap 25 §.

Diagram 6: Upplever du att tillgången till elevhälsans kompetenser har motsvarat elevernas behov under perioden då undervisning bedrivits på distans? (Rektorer, N=20)

Personalen i elevhälsan har en något mer negativ bild än rektorerna. Bland elevhälsopersonalen uppger 13 av de 52 svarande att elevhälsan till viss del har kunnat utföra sitt uppdrag under perioden med undervisning på distans. Personal i elevhälsan berättar att vissa arbetsuppgifter kan ha varit svåra att genomföra, till exempel att skolsköterskan behöver passa på att mäta och väga elever när dessa har varit i skolan, att kuratorssamtal eller aktiviteter inom specialpedagogiska utredningar inte kunnat genomföras de dagar eleverna haft närundervisning, på grund av att eleverna prioriterat att vara med på lektionerna när de varit i skolan. Elevhälsans vanliga arbetssätt har också behövt förändras, framför allt på grund av att fysiska möten inte kunnat genomföras som tidigare, varken med elever, lärare eller elevernas vårdnadshavare. På vissa skolor – men inte alla – har möten inom elevhälsoteamet genomförts digitalt.

Majoriteten av personalen i elevhälsan uppger ändå att uppdraget kunnat utföras till stor del och 6 av de 52 svarande säger att uppdraget helt och hållet kunnat utföras (Diagram 7). I enkätsvaren är personal med specialpedagogisk kompetens mer positiva än övriga yrkesgrupper inom elevhälsan. Detta är ytterligare en indikation på att arbetet med stöd upplevs ha fungerat bättre på de granskade skolorna än arbetet för elevernas fysiska och psykiska hälsa.

Elevhälsopersonalen är också mer negativ än rektorerna till uppfattningen att tillgången till elevhälsans kompetenser motsvarat elevernas behov när undervisningen varit på distans. Bland de 52 svarande inom elevhälsan har 4 personer svarat att tillgången helt och hållet motsvarat elevernas behov; av dessa är samtliga personal med specialpedagogisk kompetens. Tjugofyra personer har svarat till stor del, 14 personer till viss del och en person inte alls (Diagram 8).

Diagram 7: Tycker du att elevhälsan på skolan har kunnat utföra sitt uppdrag under perioden då undervisning bedrivits på distans? (Elevhälsopersonal, N=52)

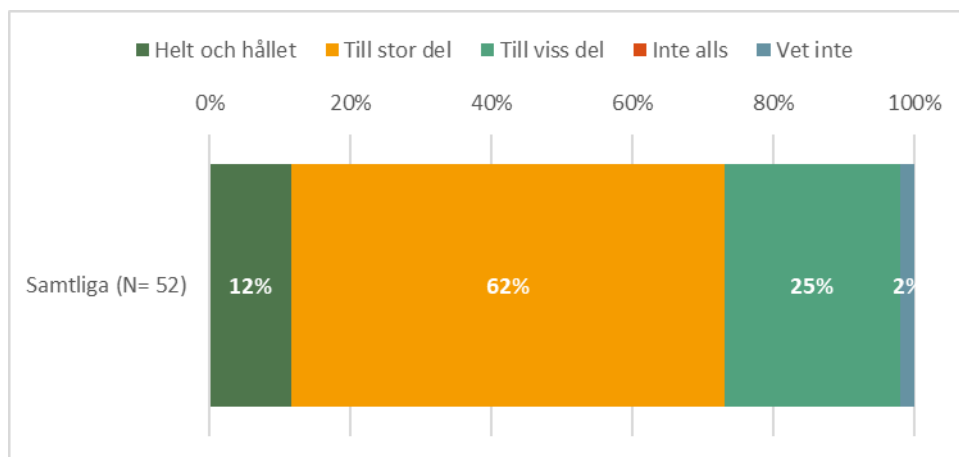
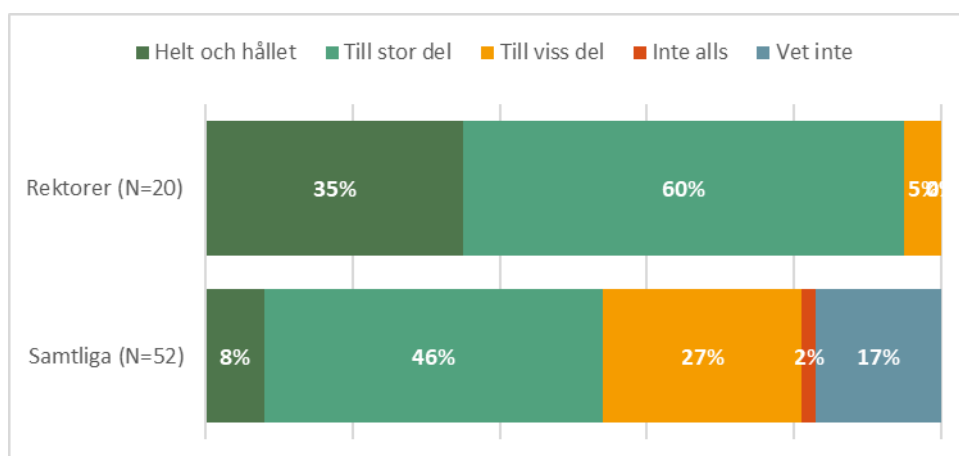

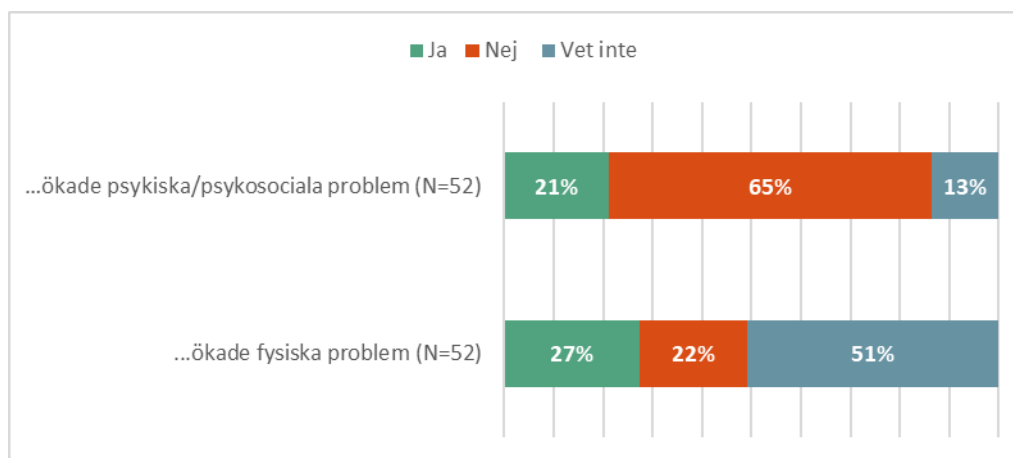
Diagram 8: Upplever du att tillgången till elevhälsans kompetenser har motsvarat elevernas behov under perioden då undervisning bedrivits på distans?

Ökad ohälsa och större stödbehov på de granskade skolorna

Som tidigare granskningar och rapporter har visat påverkar undervisning på distans elevernas hälsa och lärande. I denna granskning beskriver både rektorer och elevhälsopersonal att psykiska och psykosociala hälsoproblem har ökat för eleverna. Bland personal i elevhälsan uppger 34 av 52 svarande att elevernas psykiska och psykosociala hälsa har försämrats, 11 att den inte påverkats och 7 att de inte vet. Även elevernas fysiska hälsa uppges ha påverkats. Elva av de 52 svarande inom elevhälsan uppger att fysiska problem har ökat. Fjorton uppger att elevernas fysiska problem inte har ökat, medan 26 svarar att de inte vet. Bland skolsköterskor uppger 5 av 13 svarande att de fysiska problemen ökat, men lika många att de inte ökat och 3 svarar att de inte vet.

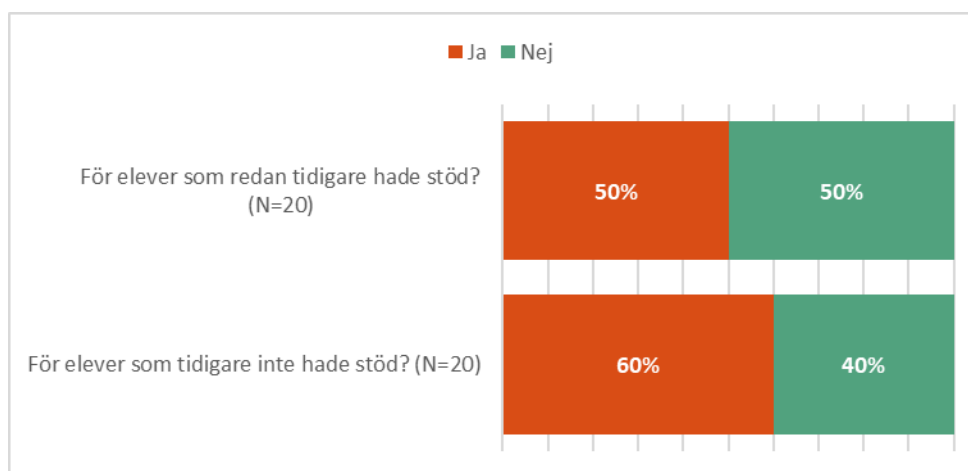
Diagram 9: Upplever du att hälsoproblemen har ökat för eleverna på grund av att undervisningen bedrivits på distans? (Elevhälsopersonal, N=52)

Som exempel på hur elevernas psykiska och psykosociala hälsa har påverkats nämner elevhälsopersonalen uppgivenhet och minskad motivation, förlorade dagliga rutiner, ensamhet och minskat socialt umgänge. Stress som leder till oro, ångest och frustration, oro för framtiden, utanförskap och mobbning via sociala medier rapporteras också. De beskriver att elever som är vana att prestera väl i skolan saknar möjligheten att jämföra sina prestationer med andra elevers och den bekräftelse de vanligen får av lärarna. Dessa elever lider av upplevelsen att de fått sämre förutsättningar att fortsatt prestera högt. Sömnproblematik, inaktivitet, stillasittande och viktförändringar ges som exempel på negativ påverkan på elevernas fysiska hälsa.

Såväl rektorer som elevhälsopersonal beskriver i intervjuerna att elevernas behov av stöd har påverkats av att undervisningen bedrivits på distans. I enkätsvaren uppger hälften av rektorerna att behovet har ökat bland elever som redan tidigare hade stöd och mer än hälften att det ökat bland elever som tidigare inte hade stöd.

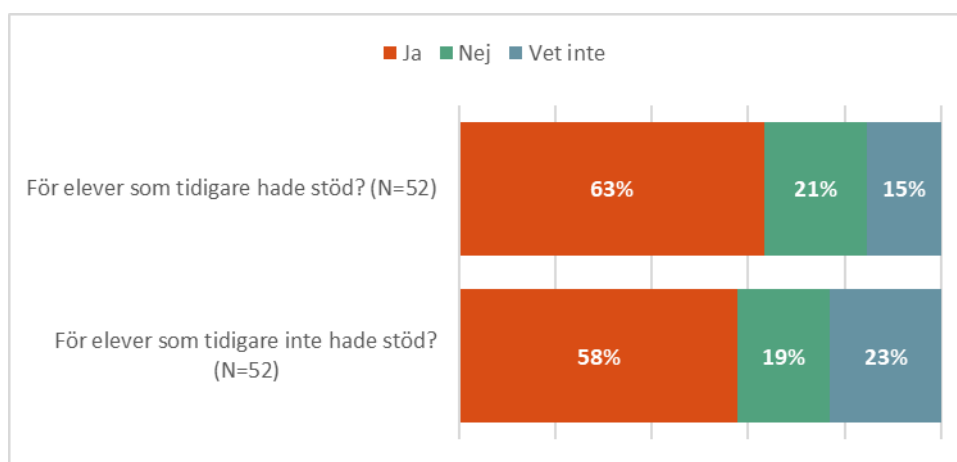
Diagram 10: Upplever du att behovet av stöd (extra anpassningar och särskilt stöd) ökat på grund av att undervisningen bedrivits på distans? (Rektorer, N=20)

Bland elevhälsans personal anger nära två tredjedelar att behovet har ökat för elever som tidigare hade stöd. Även för elever som tidigare inte hade behov av stöd

anser mer än hälften av elevhälsans personal att behoven ökat. Elevhälsopersonalen ger exempel på att eleverna har behövt ytterligare extra anpassningar och stöd med struktur, planering och studiestrategier, motivation, igångsättning och direkt skrivstöd för enskilda uppgifter.

Diagram 11: Upplever du att behovet av stöd (extra anpassningar och särskilt stöd) har ökat på grund av att undervisningen bedrivits på distans? (Elevhälsopersonal, N=52)

Svårt att ange specifika grupper av elever som behöver mer stöd när undervisningen är på distans

Överlag uppger de som intervjuats i denna granskning att elever som har svårigheter i skolarbetet under undervisning på distans också hade det tidigare, om än i mindre utsträckning. Det är dock inga specifika grupper som pekas ut även om vissa nämner att det kan vara fler pojkar än flickor, fler elever med svenska som andraspråk eller fler med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Men den generella bilden är att det inte går att fånga gruppen elever som fått det svårare vid undervisning på distans genom bakgrundskaraktäristika, utan det har varit fråga om elever som behöver hjälp med att förstå, komma igång med och slutföra uppgifter och organisera och fokusera sitt arbete.

I intervjuerna framkommer också att det ibland rör sig om elever som inte tidigare haft behov av stöd. Lärarna beskriver också att det beror på elevernas hemförhållanden: exempelvis att det kan vara många hemma och bli trångt och dålig studiemiljö, eller att eleverna saknar ett socialt skyddsnät i form av vänner och vuxna omkring sig. I intervjuerna berättar lärarna att det vanligtvis finns elever som man "tit-tar till extra" i lektionssalen och att dessa elever är de som drabbas hårdast av undervisning på distans. De eleverna blir lämnade åt sig själva på ett sätt som inte blir bra. Några lärare tar upp att elever som inte tar för sig och elever som inte är duktiga skriftligt får det sämre vid undervisning på distans.

Det uppges dock vara få nya elever som har fått åtgärdsprogram och särskilt stöd. Detta kan ha att göra med att elever som uppenbart riskerat att inte nå kunskapskraven så gott som genomgående har undervisats på plats i skolan även under perioder då undervisningen skedde på distans, vilket vi beskriver närmare nedan. I vissa intervjuer diskuteras om situationen också beror på att skolorna haft svårt att

hinna med de utredningar som ska göras när det framkommit att det kan befaras att en elev inte kommer att nå kunskapskraven.¹¹

Flera intervjuade påpekar att det finns elever som föredrar undervisning på distans. I en intervju nämns att dessa framförallt är flickor och de intervjuade resonerar kring att en förklaring kan vara att flickorna känner sig mindre stressade och att de har bättre arbetsro hemma än i skolan.

Planerade förebyggande och hälsofrämjande insatser har ställts in på många av granskningens skolor

Tidigare granskningar har beskrivit att förebyggande och hälsofrämjande arbete ofta fått stå tillbaka under perioder med undervisning på distans, vilket bekräftas i denna distansinspektion. Flera av de som här har intervjuats beskriver att elevhälsans personal har fått lägga fokus på att lösa problem, "släcka bränder" som uppstår snarare än att förebygga att de uppstår och stärka elevernas motståndskraft. Detta trots – eller just på grund av – att elevers mående och lärande är en mycket aktuell fråga på skolorna med anledning av undervisning på distans.

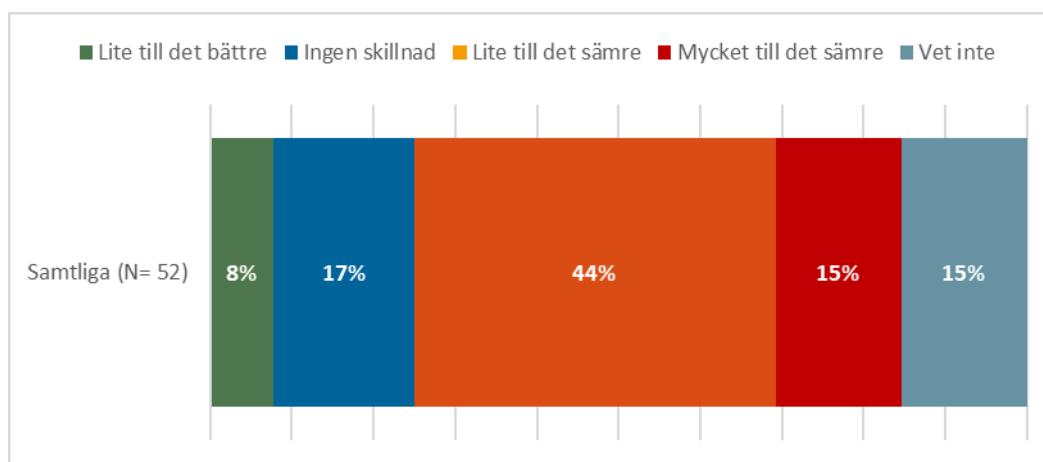
I intervjuerna möter vi flera beskrivningar av hur det förebyggande och hälsofrämjande arbetet fått stå tillbaka. Många skolor har vanligen förebyggande och hälsofrämjande aktiviteter inplanerade i sina årshjul eller motsvarande. Flera berättar att detta ställts in/skjutits upp när undervisning bedrivits på distans. Exempel på aktiviteter som inte genomförts är schemabrytande aktiviteter kring trygghet, värdgrund och hälsosamma levnadsvanor som kärleksveckor, pride-veckor, "don't drink and drive", utbildning för vårdnadshavare kring näthat och gemensamma aktiviteter på klassnivå. De intervjuade uppger att aktiviteterna ställts in för att man inte kunnat garantera smittsäkerhet och att man prioriterat den ordinarie undervisningen. I något fall är det huvudmannen som tagit beslutet. Det finns ett fåtal skolor i granskningen där rektor uppger att de försökt hålla kvar så många planerade aktiviteter som möjligt och till exempel ändrat om så att de förebyggande och hälsofrämjande aktiviteterna genomförts med digitala föreläsningar. Andra rektorer menar att detta inte varit möjligt eftersom besluten om fjärr- eller distansundervisning tagits med kort framförhållning vilket försvårat planeringen av förebyggande och hälsofrämjande insatser.

Elevhälsan har inte arbetat aktivt för gemenskap och mot kränkningar på distans

Bland elevhälsans personal är det en majoritet som upplever att det sociala klimatet bland eleverna på skolan har påverkats till det sämre av att undervisningen bedrivits på distans. Tjugotre av de 52 svarande uppger att det förändrats lite till det sämre och 8 mycket till det sämre. Nio personer ur elevhälsan uppger att det inte är någon skillnad och 4 att det påverkats lite till det bättre.

¹¹ Skollagen (2010:800) 3 kap 7 §

Diagram 12: Hur upplever du att det sociala klimatet bland eleverna på skolan överlag har påverkats av att undervisningen bedrivits på distans? (Elevhälsopersonal, N=52)

Det är framför allt möjligheterna till gemenskap och till att knyta nya vänskapsband på skolan som ges som exempel på vad som försämrats. Från de granskade skolorna finns få exempel på insatser som gjorts för att gynna relationsskapande när undervisningen varit på distans.

Elever, lärare, elevhälsopersonal och rektorer uppger att kränkningar inte har ökat vid digital undervisning. Flera beskriver att kränkningar snarare har minskat på grund av att eleverna inte träffas lika mycket och att det "finns luft" i skolans lokaler för de elever som är på plats. Eleverna betar sig också bättre mot varandra för att de saknat umgänget under tiden som de arbetat hemifrån. Skolinspektionen har också fått höra positiva exempel på klasser som har gruppchattar där eleverna peppar varandra och håller kontakten under perioder då de inte ses, eller diskuterar skoluppgifter och ställer frågor till sina kamrater om inlämningstider och annat. I en klass beskriver elevhälsopersonal att gruppchatten som eleverna använde på fritiden fyllde en så central funktion för elevsammanshållningen att de tillsammans med mentor såg till att samtliga elever i klassen gjordes delaktiga.

På en skola där det var lite oroligt i chatten stängdes denna av och kuratorn träffade eleverna när de var på plats i skolan samt skickade vid några tillfällen information till vårdnadshavarna avseende näthat. Kränkande inslag uppges också förekomma i digitala kontakter utanför skolans plattformar. Flertalet grundskolor i granskningen har låtit eleverna stänga av webbkameran under lektionerna på grund av att de inte känner sig trygga, trots att både lärare och elever uppger att undervisningen och den sociala upplevelsen blir bättre när fler har kameran på. I denna granskning har det inte kommit fram information om några kränkningar kopplade till användning av webbkameran, men inte heller om att skolan har gjort insatser för att eleverna ska vara trygga med att ha kameran på.

På några skolor har ändå vissa aktiviteter organiserats, som till exempel korvgrillning och utedagar för att främja gemenskap bland eleverna. Men mycket av detta arbete har fått ställas in, av smittspridningsskäl och för att lektionerna har prioriterats. Ofta försöker lärarna främja social interaktion mellan elever vid lektioner på distans. Till exempel beskriver lärarna att de har använt arbetsuppgifter som kräver samarbete i digitala grupprum för att förbättra den sociala kontakten och få till mer interaktivitet i undervisningen.

Mycket av ansvaret för det förebyggande och hälsofrämjande arbetet har burits av mentorerna

Elevernas beskrivningar av förebyggande och hälsofrämjande arbete när undervisningen varit på distans handlar till stor del om saker som lärarna gör. Eleverna beskriver att mentorerna uppmuntrar eleverna till att ha bra vanor när undervisningen bedrivits på distans: Att vakna i vettig tid, äta frukost, klä på sig som om de ska till skolan, gå ut och ta frisk luft, äta en ordentlig lunch – göra sådant som man mår bra av. I en stor del av elevintervjuerna uppger eleverna att de inte känner till några insatser som elevhälsan har gjort.

Även personal i elevhälsan berättar ofta att mentorer och lärare tar det största ansvaret för det förebyggande och hälsofrämjande arbetet. De beskriver att lärarna berättar för eleverna om vikten av att upprätthålla struktur och aktivitet vid undervisning på distans, uppmanar dem att röra på sig och planera sitt skolarbete men även hålla kontakt med klasskamrater. Flera lyfter också fram att idrottslärarna tar ett extra ansvar för att eleverna inte ska bli inaktiva. På en skola har till exempel idrottslärarna lagt in rörelsepass i stället för teoripass under undervisning på distans. För att alla elever ska delta har eleverna varit tvungna att ha kamerorna på vid rörelsepass eller behövt rapportera in en tid för powerwalk. Eleverna på den skolan berättar att idrotten har varit viktig för deras mående.

Så gott som samtliga skolor i granskningen har informerat elever och vårdnadshavare om hälsorisker och vikten av goda vanor under perioder med undervisning på distans. En skola har till exempel uppmuntrat elever och vårdnadshavare till ett helhetstänk kring skoldagen när undervisningen är på distans: att gå upp i tid, duscha, promenera innan lektionen börjar och på andra sätt göra det så likt en vanlig skoldag som möjligt. Granskningens resultat visar att elevhälsans insatser för att främja goda vanor bland elever under perioder med undervisning på distans varierar mellan skolorna i granskningen. På vissa skolor har insatserna begränsats till att lägga upp information om hälsosamma levnadsvanor och hälsorisker i samband med undervisning på distans på skolans plattform. På andra skolor har skolsköterska och kurator gjort besök i klasserna även vid undervisning på distans och ibland arbetat nära lärarna för att komma på inslag i undervisningen som kan främja elevernas hälsa och mående.

Det tycks också vara stora skillnader i hur aktivt elevhälsan har arbetat för att upplevas som tillgänglig för eleverna: en del har lagt ut information om kontaktvägar på skolans webbsidor medan andra gjort mer aktiva påminnelser och ansträngningar för att eleverna ska känna sig välkomna att kontakta personal ur elevhälsan. I några fall beskrivs att elevhälsan gjort besök i digitala klassrum för att informera och diskutera eller att personal ur elevhälsan sökt upp enskilda elever. På en skola beskriver elevhälsan att de var ute i digitala klassrum för att informera om hälsorisker och tips och strategier för att hantera undervisning på distans. Efter det var det flera elever som bad om enskilda träffar med kurator och specialpedagog. Annars beskriver eleverna i granskningen ofta ett visst motstånd mot att kontakta elevhälsan i ett förebyggande syfte och menar att dit går man först när man mår riktigt dåligt.

På vissa skolor har elevhälsan kommit närmare undervisningen och lärarna

Att undervisning på distans behöver utformas delvis annorlunda än närundervisning är tydligt både från forskning om fjärr- och distansundervisning och från tidigare granskningar av undervisning på distans i samband med covid-19-pandemin. Saker som lärare och elever generellt tar upp är att det vid undervisning på distans är mindre elevaktivitet, svårare för lärarna att ge instruktioner och "läsa av" om eleverna hänger med, och svårare för eleverna att ställa frågor och hantera större uppgifter. I denna granskning beskriver lärare och i viss mån elever att undervisningen i de digitala klassrummen har utvecklats allteftersom undervisning på distans dragit ut på tiden. Lärarna har vant sig vid de digitala verktygen, fått erfarenheter kring vilken undervisning som fungerar och kunnat dela tips med kollegor.

På vissa skolor beskrivs att elevhälsan har kommit närmare undervisningen. Särskilt personal med specialpedagogisk kompetens kan ha en aktiv roll i diskussioner om hur undervisningen på distans kan utvecklas. Lärare och elevhälsopersonal kan här beskriva att nya diskussioner mellan elevhälsan och lärarna äger rum, till exempel om hur elevaktivitet och motivation kan bibehållas vid undervisning på distans, om olika arbetsuppgifter och om vad som fungerar att genomföras på distans. Ett annat ämne för diskussioner är utmaningarna för elever som har anpassningar och hur man stöder dem med att komma igång med arbetsuppgifter och bibehålla koncentrationen utan fysiska möten. Det finns också de i elevhälsans personal som beskriver att samverkan med lärare kring förebyggande och hälsofrämjande arbete har påverkats positivt av undervisning på distans. De beskriver till exempel att de tack vare de digitala mötesverktygen har fått lättare att kommunicera kring elever och elevers behov och att det uppstått nya forum och en ökad dialog om innovationer i det förebyggande elevhälsoarbetet.

Men på flertalet granskade skolor har elevhälsan haft en begränsad roll när det gäller att stödja rektor och lärare i att anpassa undervisningen och förebygga skolsvårigheter. I stället har de arbetat med enskilda elever och deras lärande – ett i huvudsak reaktivt arbete som inte påverkar kvaliteten på de digitala lärmiljöerna eller den undervisning som huvuddelen av eleverna möter när undervisningen är på distans.

På många skolor i granskningen har elevhälsans kontakter med vårdnadshavare och externa aktörer kunnat fortgå

På flertalet skolor beskriver elevhälsans personal i intervjuerna att kontakterna med vårdnadshavare har fortgått som vanligt, även om många beskriver att de intensifierats kring de elever som har upplevt svårigheter under perioder med undervisning på distans eller behövt mer stöd i sitt lärande. De flesta kontakter uppges ha skett digitalt eller per telefon, men personalen beskriver också att de gjort undantag för att kunna ha fysiska möten om någon så önskat eller situationen har krävt det. Många beskriver att det fungerat väl att ha kontakt med vårdnadshavare på distans, bland annat för att det har varit lättare att ordna möten när vårdnadshavarna inte behöver resa till skolan. Vissa påpekar också att kontakten kan underlättas av att vårdnadshavarna är kvar på "trygg mark", i hemmet eller på arbetsplatsen.

Av de 20 rektorerna svarar 4 att kontakterna med vårdnadshavare till elever i behov av stöd inte har påverkats av att undervisningen bedrivits på distans. Övriga 16 uppger att kontakterna har påverkats till det bättre. Bland elevhälsopersonalen menar majoriteten att det inte varit någon skillnad i kontakterna med vårdnadshavare till elever i behov av stöd. Tio av de 52 svarande i elevhälsan – 7 av 19 med specialpedagogisk kompetens – uppger att kontakterna med vårdnadshavare övervägande påverkats till det bättre. Det som beskrivs är framför allt att det har varit lättare att få till mötestider med vårdnadshavare och därmed bättre möjlighet till tätare återkoppling. Två av de 52 svarande uppger att kontakten påverkats övervägande till det sämre. Det som då beskrivs är att den mellanmänniska kontakten blir sämre utan fysiska möten.

Diagram 13. Hur upplever du att kontakterna med vårdnadshavare till elever i behov av stöd har påverkats av att undervisningen bedrivits på distans? (Rektorer, N = 20)

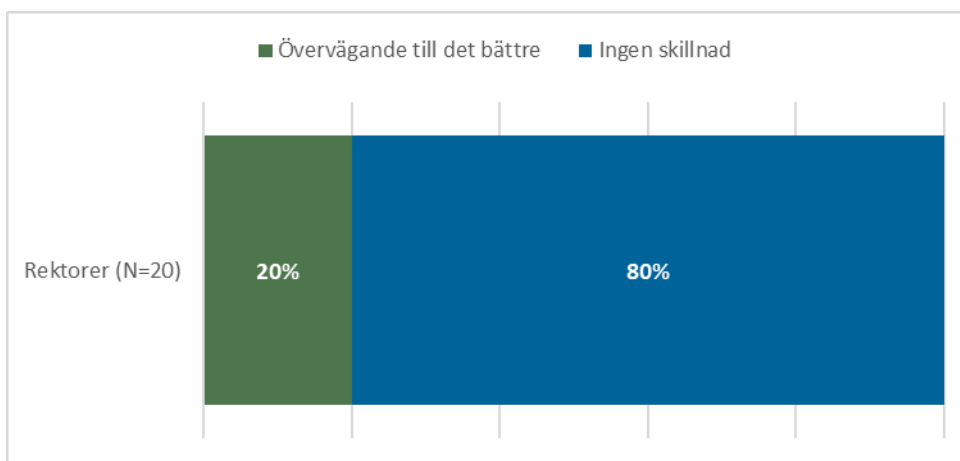
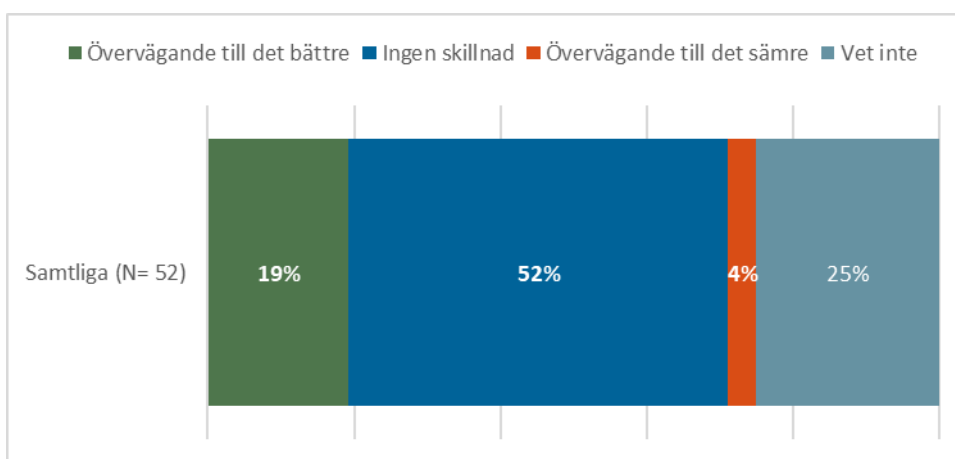

Diagram 14. Hur upplever du att nedanstående har påverkats av att undervisningen bedrivits på distans: Att ha kontakt med vårdnadshavare till elever i behov av stöd? (Elevhälsopersonal, N = 52)

Kontakt med externa aktörer som socialtjänst, polis, fältassistenter, barn- och ungdomspsykiatri är också ofta en uppgift för elevhälsan, tillsammans med rektor. På flertalet skolor uppges att dessa kontakter fortgått som vanligt, även om mötena

ofta hållits digitalt. De uppger att de digitala mötena övervägande har fungerat bra och ibland varit enklare att ordna och lättare att hålla fokuserade än fysiska möten. Vissa beskriver dock att kontakterna försämrats. På en skola beskriver elevhälso-teamets representanter att kommunikationen med socialtjänsten inte fungerat bra då socialtjänsten inte har kunnat delta på vare sig fysiska eller digitala möten. Ibland har representanter från socialtjänsten deltagit via telefon i ärendemöten, men upplevelsen är att det ändå varit bristfälligt.

Ingen kompetensutveckling för elevhälsan om hälsorisker och stödbehov vid undervisning på distans

På flertalet skolor uppger elevhälsans personal att de inte fått någon kompetensutveckling avseende elevers mående och stödbehov kopplat till undervisning på distans. De beskriver att det har varit mycket upp till var och en att söka fram information och att dela med sig till varandra. Vissa beskriver att möjligheten till eget kunskapsinhämtande har varit större eftersom dagarna inte varit lika fulla med elev- eller personalmöten under året, men denna bild delas inte av alla. Många beskriver också att de inte använder de digitala verktygen särskilt mycket i sin verksamhet och att skolans och huvudmannens insatser för att stärka den digitala kompetensen fokuserats på den undervisande personalen.

Att hålla kunskap och metoder uppdaterade ligger till stor del inom elevhälsopersonalens eget ansvar men huvudman och rektor bör leda arbetet för att det ska ske. I denna granskning finns få tecken på att deras styrning har visat på vikten av kompetensutveckling inför en ny situation, till exempel genom att peka på behoven och avsätta tid för inläsning eller samverkan med andra skolor för att dela erfarenheter. På ett fåtal skolor i granskningen nämner personal i elevhälsan att de samverkat med andra skolor. En kurator vid en grundskola nämner till exempel att hen haft kontakt med kuratorer vid gymnasieskolan för att lära av deras erfarenheter.

Utmanande att tillgodose elevernas behov av stöd vid undervisning på distans

Tidigare granskningar har visat att elevernas möjligheter att tillgodogöra sig undervisningen påverkas mycket när undervisning sker på distans och att undervisning på plats på skolan (närundervisning) har varit den huvudsakliga stödinsatsen för elever som identifierats ha större svårigheter. Dessa resultat bekräftas i denna granskning.

I de skolor som ingår i denna granskning är de elever som undantagits från undervisning på distans huvudsakligen elever som behöver detta för att inte komma efter i sitt lärande eller behöver hjälp att hålla struktur. Andra anledningar kan vara trångboddhet, svårigheter i hemmet eller att de haft behov av de sociala kontakterna. I några fall nämns att elever som erbjudits att komma in valt att inte göra det, för att inte skilja ut sig eller eventuellt på grund av lång resväg. Dessa elever uppges ha tappat i kunskapsutveckling.

På några skolor berättar personalen att de inte kunnat erbjuda plats till alla på grund av att man behövt prioritera platserna utifrån hur många som kan vistas i skolans lokaler med hänsyn till smittspridning. På många skolor uppges dock personalen att samtliga elever som behövt komma in till skolan för undervisning på plats också kunnat göra det. I granskningen har vi sett exempel på att skolan ordnat en förmiddags- och eftermiddagsgrupp för att kunna hjälpa så många elever som möjligt, att mer personal anställts för att hantera närundervisningsgrupperna och att grupper för elever i behov av särskilt stöd öppnats upp för fler elever, till exempel elever vars hemmaförhållanden inte är optimala för undervisning på distans eller som behövt eller bett om det för sitt lärande.

På många skolor har elever också erbjudits läxhjälp eller stödgrupper efter skoldagens slut där de fått möjlighet att arbeta ikapp med sådant de har kommit efter med. Detta har erbjudits fysiskt och digitalt. I intervjuerna beskriver eleverna att de känner till detta erbjudande och att det kan fungera om man behöver hjälp men att de ofta saknat ork till mer skolarbete efter en dag med undervisning på distans.

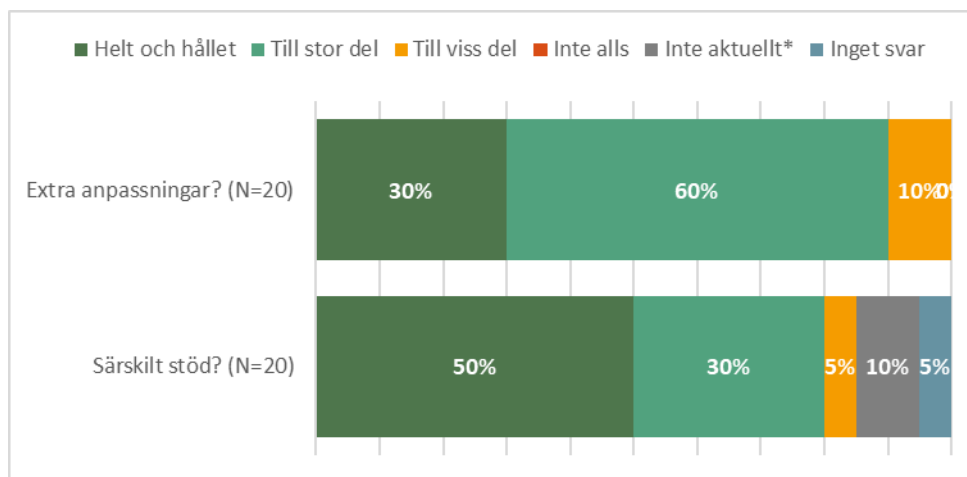
Tillgången till stöd har ibland varit otillfredsställande när undervisningen bedrivs på distans

För elever som riskerar att inte nå kunskapskraven ska skolan ge extra anpassningar och, om dessa inte fungerar eller befaras inte räcka till, särskilt stöd. I denna granskning finns rektorer och elevhälsopersonal som ger en ganska negativ bild av tillgången till extra anpassningar och i viss mån även särskilt stöd när undervisningen är på distans. Två av de 20 rektorerna och 14 av 52 i elevhälsans personal uppges att elever i behov av extra anpassningar bara till viss del har haft tillgång till detta under vårterminen 2021. En rektor och 7 ur elevhälsans personal uppges att

elever i behov av särskilt stöd till viss del har haft tillgång till detta under vårterminen 2021.

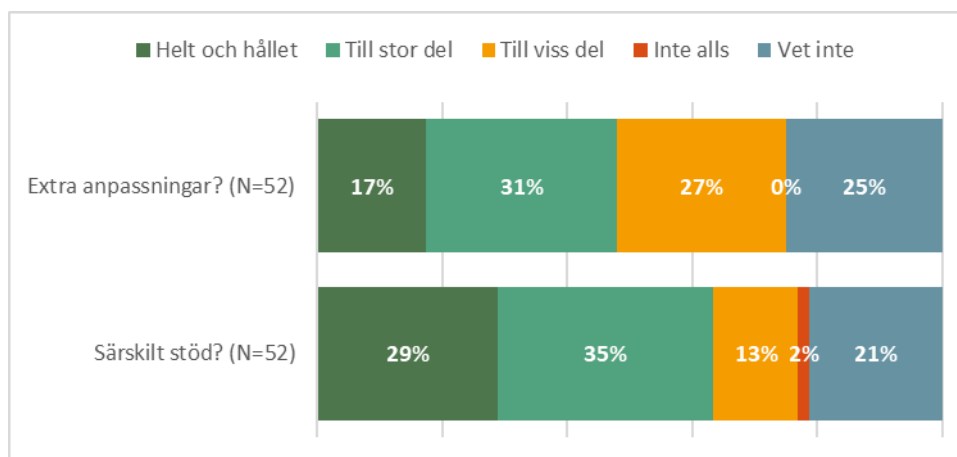
Flera av de som deltagit i granskningen har dock en positiv bild av tillgången till stöd under vårterminen 2021. Över hälften av rektorerna och en dryg fjärdedel av elevhälsans personal uppger att elever i behov av särskilt stöd helt och hållet har haft tillgång till detta. Inom elevhälsan är personal med specialpedagogisk kompetens mest positiva – hälften av dem uppger att elever i behov av särskilt stöd helt och hållet har haft tillgång till detta. Färre är positiva till att elever i behov av extra anpassningar har haft tillgång till detta under vårterminen 2021. En knapp tredjedel av rektorerna och nära en femtedel av elevhälsans personal uppger att elever i behov av extra anpassningar helt och hållet har haft tillgång till detta under vårterminen 2021. Skillnaderna mellan extra anpassningar och särskilt stöd bör förstås mot bakgrund av att skolorna ofta undantagit elever i behov av särskilt stöd från undervisning på distans, medan elever med mindre stödbehov inte getts närundervisning.

Diagram 15: I vilken utsträckning har elever i behov av extra anpassningar och särskilt stöd haft tillgång till detta under vårterminen 2021? (Rektorer, N=20)

*Alla elever i behov av särskilt stöd har undantagits från undervisning på distans

Diagram 16: Under perioden med undervisning på distans, i vilken utsträckning har elever i behov av extra anpassningar och särskilt stöd haft tillgång till detta? (Elevhälsopersonal, N=52)

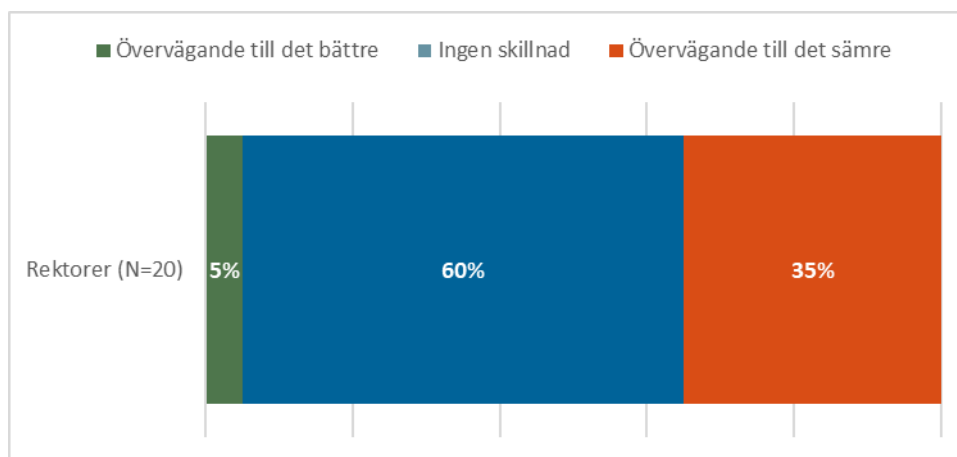

Om resultaten ska uppfattas som att stödarbetet försämrats på de granskade skolorna till följd av undervisning på distans är oklart, eftersom vi inte vet hur de ser på elevernas tillgång till extra anpassningar och särskilt stöd under normala förhållanden. Det är dock tydligt att bland såväl elevhälsopersonal som rektorer finns det på flera skolor de som anser att eleverna inte haft tillgång till extra anpassningar och särskilt stöd vid undervisning på distans på det sätt som de har rätt till. Detta kan leda till att fler elever på dessa skolor behöver mer stöd framöver.

Utredningar av behov av särskilt stöd har påverkats negativt

En tredjedel av rektorerna på de granskade skolorna har svarat att möjligheterna att utreda elevernas behov av särskilt stöd övervägande har påverkats till det sämre av att undervisning skett på distans.

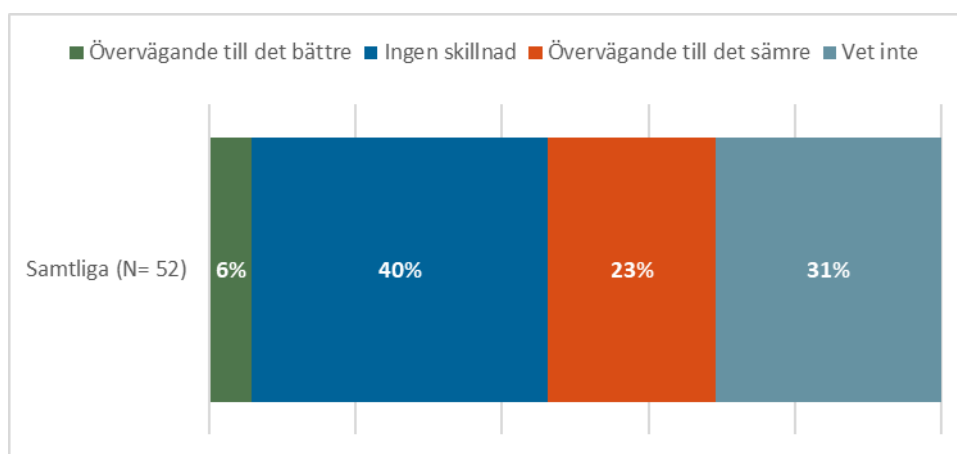
Diagram 17: Hur upplever du att möjligheterna att utreda elevers behov av stöd har påverkats av att undervisningen bedrivits på distans?

En rektor förklarar att lärare träffar elever för lite för att se repetitiva mönster i ett klassrum och hur eleven hänger med, och då tar det mer tid att uppmärksamma elevernas behov. En rektor beskriver att pedagogiska utredningar har fått genomföras med hjälp av lärarna därför att kommunens specialpedagoger inte kunnat vara på plats i skolans lokaler på grund av pandemin. Då vissa lärare inte har haft tid för detta har utredningar "hamnat på hög". En rektor uppger att möjligheterna att utreda elevernas behov av särskilt stöd övervägande har förbättrats. Hen nämner att det är positivt att det blivit enklare att boka möten och att elever och vårdnadshavare inte tvingas in till en miljö de kanske är obekväma i.

Bland elevhälsans personal uppger en fjärdedel i enkätsvaren att utredningar har påverkats till det sämre. Nära hälften uppger att det inte är någon skillnad och en knapp tredjedel att de inte vet. Oftast är det personal med specialpedagogisk kompetens som ansvarar för och genomför de centrala delarna av utredningar om särskilt stöd och åtgärdsprogram. Därför är den kategorins svar på denna fråga av särskilt intresse och bland dem uppger ingen att de inte vet. Utifrån enkätsvaren är personal med specialpedagogisk kompetens mer negativ till hur uppgiften att utreda elevers behov av stöd har påverkats. Även om nära hälften i denna grupp uppger att det inte är någon skillnad mot tidigare så har nästan lika många svarat att det påverkats övervägande till det sämre.

Diagram 18: Hur upplever du att nedanstående har påverkats av att undervisningen bedrivits på distans: Att utreda elevers behov av stöd? (Elevhälsopersonal, N= 52)

I intervjuer nämns att det blivit svårare i och med att eleverna inte kan utredas i sin vanliga miljö och att utredningarna blivit fler vilket gjort det svårt att hinna med. Det kan ta längre tid med utredningar när eleverna inte är på plats i skolan, bland annat för att specialpedagogen inte kan användas på samma sätt, exempelvis vid observationer. Framför allt beskriver de att det tar längre tid att uppmärksamma elevers behov eftersom de inte blir lika tydliga i digitala klassrum.

Det finns de i elevhälsans personal, också bland personal med specialpedagogisk kompetens, som menar att det blivit bättre att utreda elevers behov av stöd. De beskriver att de haft mer tid till utredningar, att kontakterna är mer störningsfria och att elever och vårdnadshavare har varit tydliga om behoven.

Särskilda undervisningsgrupper har fortsatt som vanligt

Skolorna i granskningen beskriver att verksamheten för elever som går i en särskild undervisningsgrupp på skolan, samt elever i förberedelseklass, till största delen har fortsatt på plats i skolan. I Skolinspektionens tidigare granskningar har det beskrivits att sjukdom eller sjukdomssymptom gjorde att skolorna hade svårigheter att säkra personalresurser även i undervisningsgrupper för elever i behov av särskilt stöd. Denna aspekt har inte kommit upp i lika stor utsträckning i denna distansinspektion. Om detta beror på att sjukdomssituationen bland personalen eller vikarietillgången ändrats eller om man vant sig är svårt att avgöra.

På en skola erbjöds de elever som brukar vara i "lilla gruppen" att pröva på att vara hemma, men de skulle kontakta skolan om det inte fungerade. Flera elever hörde av sig och ville komma tillbaka till skolan, vilket de också fick göra. På några skolor beskrivs att vissa av eleverna som undervisats i liten grupp har kommit längre nu än de hade gjort i vanliga fall då det varit mindre grupper och mer tid tillsammans med läraren på plats i skolan.

Avslutande diskussion

Sambandet mellan hälsa och lärande är väl etablerat; god hälsa leder till ökat välbefinnande och därmed även till bättre förutsättningar för lärande hos den enskilda eleven. Omvänt ökar ohälsa risken för att eleven ska ha svårt att prestera i skolan. Alla vuxna i skolan har ett gemensamt ansvar för att skapa en gynnsam fysisk och psykisk miljö för eleverna. Men den funktion som benämns elevhälsan har en specifik möjlighet att, utifrån de olika professioner som ingår i den, skapa förutsättningar för förbättrad hälsa, ökad trygghet och ökat lärande hos skolans elever på såväl övergripande som individuell nivå.

I tidigare granskningar har Skolinspektionen beskrivit vilka utmaningar som undervisning på distans innebär för skolor och elever. Redan tidigt under pandemin kunde man se tecken på att undervisning på distans påverkade elever negativt så att vissa elever fick svårt att hänga med i skolan, blev socialt isolerade eller utvecklade fysisk, psykisk eller psykosocial ohälsa. Det framgick tydligt att elevhälsan skulle kunna spela en viktig roll i skolans arbete för att möta dessa behov och förebygga att elevernas svårigheter förvärrades.

I de tidigare granskningarna har flertalet rektorer beskrivit att arbetet med elevhälsa och stöd fungerat väl under omständigheterna, även om elevernas beskrivningar samtidigt pekade på att fler insatser kunnat behövas. Denna gransknings fördjupade bild visar att elevhälsans arbete i viss mån har ställts om till mer åtgärdande insatser för enskilda elever. Omställningen har främst varit reaktiv och det har inte bedrivits särskilt mycket förebyggande och hälsofrämjande arbete på de granskade skolorna. Detta kan ha påverkat elevernas hälsa och möjligheter att nå målen när undervisningen bedrivs på distans och kan behöva mötas med kompenserande åtgärder.

Omställningen av elevhälsans arbete har varit inriktad på att åtgärda negativa konsekvenser

Många skolor har gjort mindre förändringar i sitt elevhälsoarbete när undervisning bedrivs på distans. På några av skolorna i granskningen har elevhälsan gjort insatser för att utbilda eleverna i hälsorisker när undervisningen sker på distans och ge strategier för att förebygga ohälsa och främja hälsa. På flertalet av skolorna har dock elevhälsans roll i skapandet av goda förutsättningar för hälsa varit begränsad. Vanligt är att de intervjuade beskriver att elevhälsan har haft stödjande samtal med enskilda elever, inte sällan med koppling till undervisning på distans, och att elevhälsan bidragit med information kring hälsosamma levnadsvanor, som har skickats ut eller lagts upp på digitala plattformar. Mycket sällan har de medicinska eller psykosociala kompetenserna inom elevhälsan på de granskade skolorna använts målriktat för att skapa bättre förutsättningar för motivation, delaktighet, hälsosamma levnadsvanor och social gemenskap vid undervisning på distans. Personal i elevhälsan har heller inte getts någon formell kompetensutveckling kring problem som kan uppstå vid undervisning på distans eller metoder för att förebygga dem.

Granskningen har också visat att planerade förebyggande och hälsofrämjande insatser ofta ställts in under perioder med undervisning på distans eftersom skolorna prioriterat ordinarie undervisning eller direkt åtgärdande insatser. Långsiktigt finns förstås risker med att de förebyggande och hälsofrämjande insatserna fått stå tillbaka och att så mycket av elevhälsoarbetet har vilat på mentorer och lärare. En sådan risk är att perioden med undervisning på distans har förstärkt de skillnader i elevers mående och lärande som beror på skillnader mellan skolor och lärare. Därför kan rektorer och huvudmän behöva kartlägga situationen för alla elever på skolan för att garantera att ingen elev faller mellan stolarna.

Även i relation till elevernas lärande vid undervisning på distans har elevhälsan främst haft en åtgärdande roll och genomfört insatser med enskilda elever. I granskningen förekommer få exempel där elevhälsan har varit delaktig i ett målinriktat och systematiskt arbete där de utifrån sina olika kompetenser kan bidra till att utveckla och anpassa undervisning på distans. I stället har de arbetat med enskilda elever och deras lärande – ett i huvudsak reaktivt arbete som inte har påverkan på kvaliteten i de digitala lärmiljöerna. Detta trots att rektorer, elevhälsopersonal, lärare och elever ger en ganska samstämmig bild av att elevernas lärande påverkas negativt av den rådande situationen och ofta har en gemensam bild av vilka svårigheterna är och vilka konsekvenser de får för elevernas hälsa och motivation.

Bred och aktuell information om elevernas hälsosituation behövs oavsett hur undervisningen bedrivs

Granskningen har visat att få skolor samlar in information brett och kontinuerligt för att kartlägga elevernas hälsosituation vid undervisning på distans. Detta innebär en risk för att elever kan ”flyga under radarn” och att elever som själva eller med hjälp av sina vårdnadshavare är bättre på att uttrycka sina behov får mer stöd trots att andra elever kan ha större behov.

Att det på många skolor saknas ett systematiskt arbete för att kartlägga och analysera elevernas hälsosituation och skolans lärmiljöer är inget nytt som gäller enbart för perioden med undervisning på distans. Sådan är situationen även oavsett covid-19-pandemin.¹² Flertalet skolor förlitar sig även under vanliga omständigheter mer på informella kontakter mellan elever och lärare och diskussioner i arbetslagen som underlag i sitt utvecklingsarbete. Att individuella problemlapporter är en så stor del av skolornas kunskap om elevernas hälso- och lärandesituation kan också ligga bakom att elevhälsans arbete främst inriktas på åtgärdande insatser för enskilda elever, eftersom en övergripande bild av förutsättningarna för hälsa och lärande i klassen eller på skolan saknas.

Orsaken till att Skolinspektionen betonar vikten av att skolorna har en bred bild av elevernas hälsosituation och förutsättningarna för hälsa och lärande i lärmiljöerna är inte bara att skolan ska ha denna kunskap, utan framför allt att den ska användas som underlag för att kunna utforma adekvata insatser för att förebygga ohälsa och skolsvårigheter och främja hälsa och lärande. Skolorna behöver kombinera information från många olika källor så att de får en helhetsbild av elevernas behov.

¹² Se till exempel Skolinspektionen (2021). *Gymnasieskolors arbete för att främja elevers hälsa*.

Annars saknar skolorna underlag för att utveckla sitt förebyggande och hälsofrämjande arbete framöver. Skolorna kan inte heller förse huvudman med en heltäckande bild av situationen, så att denna i dialog med rektor kan värdera behoven och prioritera vilka resurser och åtgärder som behöver sättas in för att förbättra situationen vid undervisning på distans och vid tillbakagången till närundervisning.

Elevhälsoarbetet behöver utvecklas för att ge alla elever goda förutsättningar för lärande och hälsa

Distansinspektionen visar sammantaget att omställningen av elevhälsans arbete på de granskade skolorna endast i begränsad utsträckning kunnat möta elevernas förändrade behov när undervisningen bedrivits på distans. När skolorna snart står inför att stötta eleverna att hämta hem förlorade kunskaper parallellt med ordinarie studier, samt stärka elevernas hälsa och mående, är det viktigt att det finns en beredskap för att ta sig an detta uppdrag.

Skolinspektionen vill betona vikten av att göra följande:

Bevaka elevernas fysiska, psykiska och psykosociala hälsa vid återgången till närundervisning. Vid återgången till närundervisning behöver skolorna god kunskap om elevernas hälsosituation efter perioden med undervisning på distans. Det är viktigt att elevhälsans olika professioner nyttjas till att ta fram och analysera information om elevernas hälso- och lärandesituation så att adekvata insatser kan utformas och för att underlätta för rektor och huvudman att prioritera bland behoven. Särskilt viktigt är att skolan arbetar för att fånga upp eventuella nya hälsorisker och bevaka situationen för redan tidigare mer sårbara elever eller elever med problematiska hemförhållanden.

Även om många barn, ungdomar och vuxna i skolan har längtat efter att få återgå till undervisning i skolans lokaler finns det också elever som har uppskattat undervisning på distans och som oroas över återgången. Det finns också en risk att kraven på prestation blir alltför höga när skolpersonal och elever ser återgången som ett tillfälle att ta igen förlorad tid. Därför är det viktigt att huvudmän, rektorer, lärare och elevhälsa anlägger ett elevhälsoperspektiv på återgången och tar höjd för att det kan behövas stärkta insatser för elevernas hälsa, gemenskap och studiemotivation.

Utveckla skolans arbetssätt för att skapa en heltäckande bild av elevernas hälso- och lärandesituation. Skolan behöver god kännedom om elevernas situation för att kunna främja deras hälsa och lärande och stärka deras förmåga att hantera eventuella problem i syfte att motverka att eleverna utvecklar allvarigare svårigheter. För att minimera risken att elever faller mellan stolarna och säkerställa goda underlag för skolans stöd- och elevhälsoarbete behöver skolorna sammanställa information från många olika källor och analysera denna på individ-, grupp- och skolnivå. Annars finns det risk att elevernas stöd och resurser hemifrån får en än mer avgörande betydelse för elevernas kunskapsutveckling och välbefinnande, vilket äventyrar skolans kompensatoriska uppdrag och kan skapa olikvärdiga förutsättningar för hälsa och lärande.

Sammanställningen av elevernas aktuella behov kan komma att visa att tillgången till personal inom elevhälsan behöver förstärkas eller omfördelas mellan skolor för att både åtgärdande insatser och det förebyggande och hälsofrämjande arbetet ska kunna genomföras. Vissa skolor kan behöva utöka sin uppsökande verksamhet och samverka med socialtjänsten för att ge stöd, till exempel till elever med frånvaro, missbruk eller en problematisk hemsituation. Det är viktigt att huvudmännen tar ansvar för att elevhälsoarbetets resursbehov ska framkomma i dialogen med skolorna både när undervisning bedrivs på distans och när skolan återgått helt till närundervisning.

Digitalisera relevanta delar av elevhälsoarbetet. Den digitala kompetensen på skolorna har tagit stora kliv när undervisningen har bedrivits på distans. Huvudmännen har också satsat mycket på kompetensutveckling för lärare för att de ska kunna bedriva undervisning på distans. Men det är viktigt att även elevhälsans personal ges fortbildning vad gäller digitala verktyg så att de ska kunna utveckla sitt arbete. På några skolor i granskningen tycks perioden med undervisning på distans ha inneburit en digitalisering också av vissa delar av elevhälsans arbetssätt, dokumentation och uppföljning. På andra tycks den skjuts som digitaliseringen fått när undervisningen bedrivits på distans i stort ha gått elevhälsan förbi. Här kan finnas stor utvecklingspotential och ett viktigt arbete för att säkerställa likvärdighet och spridning av goda exempel.

Genomför adekvata förebyggande och hälsofrämjande insatser. Att skolorna initialt valde att prioritera åtgärdande insatser och ställa in sina förebyggande och hälsofrämjande insatser kan ses som en rimlig respons på elevernas behov och de utmaningar som det innebär att ställa om till undervisning på distans. Men många av de granskade skolorna avstår fortfarande från förebyggande och hälsofrämjande insatser och beskriver att elevhälsan främst arbetat med åtgärdande insatser för enskilda elever. Rektor och huvudman behöver ta ansvar för att förebyggande och hälsofrämjande insatser genomförs, inte minst mot bakgrund av att elevernas hälsa och lärande upplevs ha påverkats negativt och att redan utsatta elevgrupper drabbats hårdast.

Analysera och utveckla de digitala lärmiljöerna ur ett elevhälsoperspektiv. Det är glädjande att lärarna i denna granskning beskriver att undervisning på distans har utvecklats allteftersom de fått mer erfarenhet av de digitala verktygen och vilken undervisning som fungerar i digitala klassrum. Men det är tydligt att detta arbete främst har varit reaktivt och att man sällan har nyttjat elevhälsans olika professioner för att få deras perspektiv på en förändrad lärmiljö och riskerna för att elevernas hälsa och lärande ska påverkas negativt vid undervisning på distans. Att elevhälsan inte har fått en mer aktiv roll i omställningen av undervisningen till distans är ett tecken på att elevhälsan och lärarkollegiet ofta arbetar alltför mycket i separata spår och att den traditionella synen på elevhälsan som platsen dit man skickar elever som har problem ännu lever kvar. Detta behöver rektorer och huvudmän vara uppmärksamma på, både under och efter perioden med undervisning på distans. Kunskap och goda exempel från tre terminer med undervisning på distans kan användas för att utveckla skolans lärmiljöer. Med ett gemensamt ansvarstagande kan förutsättningarna för hälsa och lärande stärkas för alla elever.

Bilaga 1. Metod och urval

I distansinspektionen har intervjuer genomförts med elever, lärare, rektorer och personal i elevhälsan. Samtliga intervjuer har genomförts digitalt.

Elever och lärare har intervjuats i grupp.

Intervjuer med rektor har genomförts enskilt. I rektorsintervjuerna har det ingått frågor med fasta svarsalternativ – så kallade skattningsfrågor – som utredaren från Skolinspektionen har läst upp och därefter antecknat rektorernas svar.

Personal i elevhälsan har intervjuats i grupp. Inför intervjun har personalen fått besvara en webbenkät som skickats via länk från rektor, oftast till de i elevhälsan som sedan närvarade vid Skolinspektionens gruppintervjuer, men ibland till samtliga i elevhälsoteamet. För att garantera anonymitet för de svarande har svaren på webbenkäten inte kopplats till de svarandes arbetsplats.

I syfte att jämföra svaren i webbenkäten från olika yrkesgrupper bland elevhälso-personalen har elevhälsan delats upp i fyra kategorier: Skolsköterska, Kurator/Psykolog, Speciallärare/Specialpedagog/Övriga. Fördelningen över yrkesgrupper i elevhälsan bland svarande på webbenkäten ser ut som följer:

Yrkesgrupp	Antal respondenter
Skolsköterska	14
Skolsköterska	14
Kurator/Psykolog	14
Kurator	12
Psykolog	2
Speciallärare/Specialpedagog	19
Speciallärare	5
Specialpedagog	14
Övriga	5
Lärare/Mentor	1
Studie- och yrkesvägledare	4
Totalt	52

Skolor i granskningen

I granskningen ingår 20 skolor. Urvalsdragningen strävade efter en jämn fördelning mellan grund- och gymnasieskolor. I granskningen ingår något fler kommunala än enskilda skolor.

Huvudmannatyp	Grundskola	Gymnasieskola	Totalt
Offentlig	7	6	13
Enskild	2	5	7
Totalt	9	11	20

Urvalet strävade även efter en spridning av skolor utifrån storlek. Flertalet skolor har mellan 200 och 500 elever, något färre har under 200 elever eller över 500 elever.

Skolform	Färre än 200 elever	Mellan 200 och 500 elever	Fler än 500 elever	Totalt
Grundskola	1	5	3	9
Gymnasieskola	4	6	1	11
Totalt	5	11	4	20

I en av grundskolorna har eleverna huvudsakligen undervisats i skolans lokaler under vårterminen 2021. I övriga grundskolor har eleverna huvudsakligen undervisats genom blandad undervisning, alltså både fjärr-/distansundervisning och närundervisning. I flertalet gymnasieskolor har blandad undervisning varit det huvudsakliga sätt på vilket undervisning bedrivits under vårterminen 2021. I en gymnasieskola har eleverna i åk 2 och åk 3 huvudsakligen undervisats i skolans lokaler medan eleverna i åk 1 getts blandad undervisning.